

 infohouse

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
SARAJEVO

2021

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Žena u javnom prostoru BiH

Impresum

Izdavač:
Fondacija INFOHOUSE

Autorice:
Rubina Čengić
Milica Brčkalo-Gajić
Senka Kurt
Jadranka Miličević

Urednik:
Saša Madacki

Godina
2021

Izradu i objavljivanje ove publikacije finansijski je pomogla Fondacija Heinrich Boell, ured u Sarajevu.
Ova publikacija ne odražava nužno stavove Fondacije Heinrich Boell. Mišljenja iznesena u izvještaju predstavljaju stavove autora.

Licenca: CC BY-NC-SA – Autorstvo – Nekomercijalno - Dijeli pod istim uslovima

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

	Predgovor	3
	Uvod	4
	Poglavlje 1	
	Seks, partijski neprijatelj br. 1	5
	Poglavlje 2	
	Žena na vrućem, limenom krovu ekonomije	17
	Poglavlje 3	
	Lutka sa naslovne strane	29
	Poglavlje 4	
	Ko to tamo pjeva	39
	Zaključak	50

Predgovor

Po prirodi optimista, nalazim da mi je teško naći ohrabrujuće i pozitivne riječi kojima bih opisala nalaze četiri sveobuhvatna istraživanja položaja bosanskohercegovačkih žena u javnom prostoru političkog života, ekonomskog, medijskog i onog virtualnog, na društvenim mrežama.

Od kada je BiH postala država demokratije, poziciju žena na mjestima odlučivanja je moguće opisati u najboljem slučaju kao stagnirajuću, a u realnom – kao opadajući faktor.

Krenuli smo 1996. sa svega tri izabrane žene na visokim pozicijama i da, gledajući postotak današnje zastupljenost žena mnogi bi rekli „ipak se kreće.“

Ali ne mogu, ni u najboljoj namjeri, reći da je politička zastupljenost od 20tak procenata u političkim halama moći dovoljan, da je marginalizacija žena na tržištu rada a posebno u organima odlučivanja najbogatijih budžetskih preduzeća prirodna pojava, dok je nevidljivost u tradicionalnim a silovanje na društvenim medijima očekivana.

Uloga žene u javnom prostoru BiH bi trebala biti ravnopravna. Ispunjavajuća, imponirajuća, inspirirajuća. Danas je ona u skoro potpunoj suprotnosti svojoj prirodi.

Javni prostor je postao arena, bh. spin off kultnog serijala „Igre gladi“ gdje preživljavaju podobni a ne sposobni, naši a ne njihovi, gdje se prijava korupcije izjednačava sa genocidom a liječenje od raka dojki sa rušenjem države. U trenutnom javnom prostoru (molim imajte u vidu da je u BiH „trenutno“ oznaka za period od 90tih pa do danas) osobe sa invaliditetom imaju manje prava od političara, kandidatkinji se ne oprašta lijep dekolte dok se istovremeno aplaudira gradonačelniku kojeg jašu po kabinetima.

U bogatim javnim preduzećima žene ne drže najmoćnija mjesta. Državne subvencije idu mahom preduzećima koje vode muškarci. Od Dejtonskog sporazuma pa do danas žena nikad nije bila članica Predsjedništva BiH, na čelu Vijeća ministara ili Vlade FBiH. Naplata duševne boli ženi nakon napada na društvenim mrežama najčešće je nepostojeća ili u najboljem slučaju simbolična. Botovi, osumnjičeni za poticanje na terorizam, ručaju sa našim predstavnicima vlasti dok lutke naših ambasadorica spaljuju na maškarama.

Postoje škole koje vjeruju da su vrijeme i prostor jedno. Ne znam za apstraktna tumačenja, često ih ne mogu shvatiti, ali itekako mogu osjetiti da ovo vrijeme i ovaj prostor SADA u BiH otkucavaju. Glasno poput najbučnije budilice upozoravaju nas da nemamo više ni vremena, ni prostora oko nas, a ni u nama, da čekamo promjenu. Da čekamo neke druge ljude, neka nova rješenja da nam donesu zakone i pravdu, jer najvažnije je da se ne puca. Sigurna sam da je skoro trideset godina nakon rata dovoljno vremena da nađemo neku drugu poslovicu koja će nas voditi. Ili možda neke stihove, poput ovih:

...

We are the people we've been waiting for
Out of the ruins of hate and war
Army of lovers never seen before
We are the people we've been waiting for
We are the people of the open hand...

Pjesma We are the People,
Autori: Martin Garrix, Bono, The Edge, 2020, UEFA Song

Dženana Aladžuz

direktorica Fondacije INFOHOUSE

Uvod

Gdje je mjesto ženi u bh. javnom prostoru?

Pod javnim prostorom po definiciji smatra se prostor koji po svojim osobinama i po svojoj funkciji služi javnoj svrsi, omogućava socijalnu komunikaciju, pristupačan je i otvoren za sve, bez obzira na starosnu dob, pol, seksualnu orijentaciju, rasnu, vjersku, nacionalnu ili društveno-ekonomsku-političku pripadnost. Javni prostor može se koristiti slobodno za svaku vrstu aktivnosti, kako individualno, tako i kolektivno, koje ne ulaze u konflikt sa pravima drugih grupa ljudi ili individua koje ga takođe koriste. Osnovna karakteristika javnog prostora jeste da je jednako dostupan svima i da je ta dostupnost nedvosmislena.

U publikaciji pred Vama četiri istraživačice i novinarke razmatrale su javni prostor u kontekstu određenja u društveno-humanističkim naukama, gdje je fokus na društvenoj, odnosno političkoj i drugoj relevantnoj dimenziji javnog života, a u okviru kojih se reflektuju vrijednosti, običaji, međusobne interakcije i svakodnevne prakse jednog društva.

Polazišno stajalište (hipoteza) njihovih istraživanja je zajedničko: javni prostor ima veoma važnu ulogu u informiranju i oblikovanju javnosti kao i percepcije javnosti kad je riječ o ženama, ženskim pravima i učešću žena u procesima donošenja odluka na nivou BiH.

Naslanjajući se na činjenice i ilustrativne primjere utvrdile su, a negdje i potvrdile razloge i posljedice smanjivanja javnog prostora za žene, naročito u njegovoj političkoj, ekonomskoj i medijskoj dimenziji te sve veće nedostupnosti uslijed porasta uticaja patrijarhalnih vrijednosti a i stereotipizacije, što u konačnici ima posljedice ne samo za jedan, već po oba spola i po demokratizaciju sveukupnog bh. društva.

Za potrebe izrade analiza korištene su mješovite istraživačke metode kao što su:

- pregled međunarodnog i domaćeg zakonodavstva,
- analize rodnog uticaja,
- analize strateških dokumenata parlamentarnih stranaka,
- prikupljanje i analiza podataka o ekonomskom položaju žena i muškaraca,
- sekundarno istraživanje prethodnih studija Fondacije INFOHOUSE i drugih relevantnih organizacija,
- intervjui sa ključnim akterima procesa te komparativna analiza prikupljenih podataka,

Posebnu vrijednost ovim jedinstvenim analizama daju i preporuke za unapređenje rodne ravnopravnosti i veće vidljivosti žena u politici, na tržištu i u medijima, te na društvenim mrežama.

Poglavlje 1

Seks, partijski neprijatelj br.1

Autorica: Jadranka Miličević

Poglavlje 1

Seks, partijski neprijatelj br.1

Autorica: Jadranka Miličević

*Zašto žene nisu ravnopravne u bosanskohercegovačkom društvu, pitanje je koje je mirovnjakinja, aktivistica i feministica **Jadranka Miličević** razmatrala u ovom poglavlju, pokušavajući istražiti koji uticaj imaju žene u javnom prostoru politike. Žene nisu manje pametne ili vrijedne, hrabrosti i odlučnosti im ne nedostaje. A ipak, činjenica da ih nema tamo / nema nas tamo gdje se odlučuje o životu žena, djece, porodice pa i same države, govori dovoljno glasno sama za sebe.*

Pitanje kojim se Miličević vodila nije bilo ima li diskriminacije prema ženama, već koliko je učestala diskriminacija žena, naročito političarki, u izbornim procesima, vodeći se hipotezom da je uprkos pozitivnim zakonskim normama te ustanovljenim gender mehanizmima udio žena na političkim pozicijama nakon izbora još uvijek manji od 40%. Da li je seks (u značenju rod/spol) zaista partijski neprijatelj broj 1 za žene?

Kako kaže sama Miličević „pitanje položaja žena u našem društvu nikada me/nas nije tako intezivno zaokupljalo kao u posljednje vrijeme. Da li je to zato što se iza mene nalazi dugi životni period prepun zanimljivih iskustava u radu sa ženama aktivistkinjama i političarkama, i iz domena rodne ravnopravnosti ili pak zato što je taj problem u našem društvu narastao do te mjere da mi se mnogi drugi problemi kojima ova zemlja obiluje, sada čine manje bitnim, ne znam tačno. Ali izgleda mi da bi mnogi od tih drugih problema bili prije riješeni da je u našim centrima moći, na mjestima gdje se odlučuje, bilo više žena.“

Dijagnozu ovog stanja nije jednostavno napraviti, ali se ipak kao bitni uzroci, važniji od ostalih, nameću nedostatak istinske i funkcionalne demokratije u bh. društvu, te svođenje širokog spektra ljudskih prava, među kojima je i rodna ravnopravnost, na veoma uski spektar nacionalnih prava i najzad nedostatka ženske solidarnosti u našem društvu.

Međunarodni pravni okvir za bh. ravnopravnost spolova

Pravo glasa i kandidovanja na svim izborima bio je primarni zahtjev pokreta za prava žena tokom 19. vijeka i prve polovine dvadesetog vijeka. Opšta deklaracija o ljudskim pravima (UDHR) obuhvata jednaka prava muškaraca i žena, uključujući pravo da učestvuju u vlasti i štiti pravo svih osoba na nediskriminaciju, uključujući i diskriminaciju po osnovu roda. Obaveza zemalja članica prema UN-ovoj Konvenciji za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW), dakle i Bosne i Hercegovine, jeste da poštivanje, zaštita i ostvarenje tog prava uključuje ne samo de iure garancije nego i de facto uživanje tih prava. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR) osigurali su konkretne sporazume o pravu na jednakost muškaraca i žena u javnom i političkom životu.

Posljedično tome, u većini zemalja postoji univerzalno pravo glasa za žene i muškarce. Pored prava glasa, CEDAW definiše prava žena i muškaraca „da učestvuju u formulisanju vladine politike i njenom provođenju i da imaju javne položaje i obavljaju javne funkcije na svim nivoima vlasti“. CEDAW Komitet aktivno nadzire implementaciju tih obaveza i izdao je izvjestan broj preporuka u tom domenu. Opšta preporuka br. 23 ponovo uspostavlja obaveze država koje proizilaze iz člana 7. CEDAW-a, da preduzmu sve odgovarajuće mjere kako bi suzbile diskriminaciju žena u političkom i javnom životu zemlje, a posebno da osiguraju da žene imaju ista prava kao i muškarci. Ta preporuka uvodi mjere koje su neophodne da bi se osigurala prava žena na političko učešće, kao što su opšte pozitivne mjere i privremene posebne mjere, kako bi se osiguralo da žene imaju pravo da učestvuju u formulisanju

vladine politike i njenom provođenju i da imaju javne funkcije. Pored toga, opšta preporuka br. 25 o privremenim posebnim mjerama naglašava važnost pokretanja pitanja temeljnih uzroka diskriminacije žena u svakoj zemlji u kontekstu CEDAW-a. Komitet daje široku definiciju tih mjera koja „podrazumijeva veliki broj zakonodavnih, izvršnih, administrativnih i drugih dokumenata, politika i prakse, kao što su: informativni programi i programi podrške, raspodjela i preraspodjela resursa, preferencijalni tretman, ciljano regrutovanje, zapošljavanje i napredovanje u službi i sistem kvota“.

Kroz svoj rad CEDAW Komitet je ojačao zaključak Pekinške platforme i Akcionog plana koji je također pozvao vlade da osiguraju jednaku zastupljenost žena u politici. Nedavno je pitanje zastupljenosti postalo dio Agende Ujedinjenih nacija za 2030 i ciljeva održivog razvoja. Cilj održivog razvoja 5 definiše cilj 5.5: „Osigurati puno i efektivno učešće žena i jednake prilike za liderstvo na svim nivoima političkog, ekonomskog i javnog života.“ Indikator za mjeru i ovaj cilj definisan je kao „proporcija mjesta popunjenih ženama u državnim i lokalnim vladama.“

Savjet Evrope je također propisao standarde u domenu učešća žena i muškaraca. U svojoj Preporuci REC (2003) Komiteta ministara zemljama članicama o uravnoteženom učešću žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju Vijeće Evrope navodi da uravnoteženo učešće žena i muškaraca tumači tako da zastupljenost žena i muškaraca ne treba da pada ispod 40% u bilo kojem odlučivanju u političkom i javnom životu. Evropska mreža tijela za jednakost (EQUINET) 2020. godine u Preporukama za suzbijanje diskriminacije i govora mržnje u predizbornim kampanjama ukazala je na važnost odgovornog komuniciranja tokom predizbornih kampanja i podsjetila da sloboda izražavanja nije apsolutna, te da oblici izražavanja koji šire, podstiču, promovišu i opravdavaju nesnošljivost po bilo kojoj diskriminacijskoj osnovi nisu prihvatljivi niti dozvoljeni u javnom diskursu.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Savjet Evrope je iste godine izdao Preporuku CM/Rec(2019) o prevenciji i suzbijanju seksizma, ukazao na rašireni seksizam na internetu koji nesrazmjerno pogađa žene, a posebno političarke i javne osobe. Državama članicama je preporučeno da podstiču promociju pozitivne slike žene kao aktivne sudionice u društvenom, ekonomskom i političkom životu.

Bh. izborni i zakonodavni okvir

BiH je uradila mnogo na pravnom okviru. Potpisane su brojne konvencije o ljudskim pravima, standardi i direktive koji su preporučili Ujedinjeni narodi, Evropska unija... Zakonodavni okvir kojim se uređuje ravnopravnost spolova u BiH uključuje ustavne i pravne odredbe koje garantuju ravnopravnost polova. U Ustavu BiH član 2. o ljudskim pravima i temeljnim slobodama izričito zabranjuje diskriminaciju u uživanju ovih prava i sloboda na bilo kojoj osnovi, uključujući rodnu diskriminaciju¹. Konvencija UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979. sastavni je dio Ustava Bosne i Hercegovine,² direktno je primjenjiva i ima prednost nad domaćim zakonima. U biti, ovom Konvencijom naglašavaju se načela koja države moraju jamčiti u uživanju ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i u osiguravanju jednakih mogućnosti za žene u svim društvenim sferama.

Entitetski ustav Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH)³ i Republike Srpske (RS)⁴ također zabranjuje diskriminaciju spolova, kao i Statut Brčko Distrikta BiH⁵.

¹ Ustav BiH, čl 2, stav 4.

http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/ustav_bih/default.aspx?id=261

² Anex 1 Ustava BiH, stav 9.

http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/ustav_bih/default.aspx?id=261

³ Ustav FBiH, čl. 2, stav d:

https://predstavnickidom-pfbih.gov.ba/upload/file/ustav/ustav_precisceni_tekst.pdf

⁴ Ustav RS, čl. 10:

https://www.narodnaskupstinars.net/sites/default/files/upload/dokumenti/ustav/lat/ustav_republike_srpske.pdf

⁵ Statut Brčko Distrikta BiH, čl 13,stav1:

http://www.ohr.int/?ohr_archive=statut-brko-distrik-ta-bosne-i-hercegovine-2

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, usvojen 2003.,⁶ izmijenjen 2009.⁷, osnovni je dokument kojim se uspostavlja ravnopravnost spolova u BiH. Ovaj je zakon u skladu s Konvencijom UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije i definiše oblike rodne diskriminacije, zaštitne mehanizme, obaveze institucija u ostvarivanju ravnopravnosti spolova itd.⁸ Zakonom se utvrđuje da svako ima pravo pristupa medijima bez obzira na rod, zabranjuje se javni prikaz bilo koje osobe na uvredljiv ili ponižavajući način u odnosu na spolnost.⁹

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH u skladu s međunarodnim standardima definiše:

- Obavezu svih javnih tijela da osiguraju i promovišu jednaku zastupljenost spolova;
- Najniži prag za jednako učešće od 40%;
- Obavezu za usvajanje posebnih mjera u situaciji kada je bilo koji od spolova zastupljen u procentu nižem od 40%.

Zakon o suzbijanju diskriminacije u Bosni i Hercegovini 2009.¹⁰, usklađen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, uspostavlja okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti za sve osobe u BiH, te se ovim zakonom proširuje definicija diskriminirajućeg ponašanja i, uz zabranu rodne diskriminacije, uključuje zabranu diskriminacije na temelju "seksualne orijentacije, rodnog identiteta, seksualnih karakteristika"¹¹. Akcijski plan za ravnopravnost spolova¹², koji je usvojilo Vijeće ministara BiH, strateški je dokument koji sadrži ciljeve, programe i mjere za postizanje ravnopravnosti spolova u svim područjima društvenog života i rada, u javnim i privatnim sferama. Prepoznato je da su stereotipi i predrasude glavni uzrok rodne nejednakosti i rodne diskriminacije, a sve aktivnosti

⁶ Zakon o ravnopravnosti spolova BiH Službene novine BiH no. 16/03:

⁷ Zakon o ravnopravnosti spolova BiH, Službene novine BiH no. 102/09.

⁸ Čl 2, stav 2 Zakona o ravnopravnosti spolova BiH

⁹ Čl 21 Zakona o ravnopravnosti spolova BiH

¹⁰ Zakon o zabrani diskriminacije BiH, Službene novine BiH no. 59/09

¹¹ Čl. 2 stav1 Zakona o zabrani diskriminacije BiH

¹² Rodno osviješteni akcijski plan za 2013.

https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/GAP_BIH.pdf

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

trebale bi biti namijenjene promjeni svijesti o ravnopravnosti spolova među profesionalcima ali i široj javnosti. U odjeljku „Plan o svijesti ravnopravnosti spolova u svim segmentima života“ detaljnije se raspravlja o društvenoj ulozi medija te naglašava potreba za promicanjem ravnopravnog sudjelovanja i zastupljenosti osoba različitih rodnih identiteta, spola i seksualne orijentacije na položajima za donošenje odluka u medijima, posebno u upravljačkim, programskim i regulatornim tijelima.¹³

U Bosni i Hercegovini su osnovani brojni institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova u nadležnim institucijama vlasti (državna agencija i dva entitetska gender centra), ali i na lokalnoj razini (općine i gradovi u BiH i kantoni u FBiH). Iako do sada nije ostvaren ujednačen pristup u uspostavi ovih mehanizama, kao i u njihovim nadležnostima sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova u BiH, ovi mehanizmi morali bi biti nadležni za:

- provođenje Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini na razini vlasti na kojoj su osnovani;
- koordiniranje realizacije programskih ciljeva iz Gender akcijskog plana Bosne i Hercegovine;
- osiguravanje provođenja međunarodnih standarda iz područja ravnopravnosti spolova.

Agencija za ravnopravnost spolova BIH/MLJPI BIH je čak u julu 2020. godine uputila otvoreno pismo pod nazivom „Nominujte i promovirajte kandidatkinje – to koristi svima!“ pozivajući političke subjekte, kandidate i kandidatkinje (registrovane za Lokalne izbore 2020.) da u svom radu, a posebno tokom predizborne kampanje, svoje javne nastupe i oglašavanja ne temelje na rodno uslovljenim predrasudama i stereotipima na osnovu pola, bračnog i porodičnog statusa i spolne orijentacije drugih, te da ne koriste seksizam, odnosno vrijeđanje i

omalovažavanje osoba na osnovu pola, uz nadu da će principe ravnopravnosti spolova u internom i javnom djelovanju politički subjekti tokom predstojeće predizborne kampanje prihvatiti, a da će stepen uvažavanja principa ravnopravnosti spolova u javnim istupima bosanskohercegovački birači znati prepoznati i vrednovati.

Izborna kvota

Izborni zakon BiH reguliše izbor članova/ica i delegata/kinja Parlamentarne skupštine BiH i članova/ica Predsjedništva BiH. Ovaj zakon također propisuje načela za izbore na svim nivoima vlasti u BiH. BiH ima jedan od najsloženijih ustavnih sistema, i posljedično tome i jedan od najsloženijih izbornih sistema u svijetu. Zakon definiše univerzalno pravo glasa budući da svi građani/ke Bosne i Hercegovine starosne dobi od 18 godina i više imaju pravo glasa i pravo da budu izabrani. Nekoliko restrikcija se odnosi na to pravo¹⁴. Izbori za članove/ice Predsjedništva i za gradonačelnike/ce vrše se na bazi jednokružnog izbornog sistema¹⁵. Izborni zakon koji je usvojen 1998. godine uveo je kvotu u odnosu na rod za kandidate/kinje u Bosni i Hercegovini.

Kvota koja je primijenjena u BiH ispunjava sva četiri faktora uspjeha:

- 1) propisana je *Izbornim zakonom BiH*
- 2) obavezna je
- 3) reguliše relativno visok procent od 40% i
- 4) ima obavezno pravilo redoslijeda rangiranja.

¹⁴ Prema sistemu listi proporcionalne zastupljenosti, svaka stranka ili grupa prezentira listu kandidata/kinja za višečlanu jedinicu, glasači/ce glasaju za stranku i stranke dobijaju mandate na njihov ukupni udio glasova. Liste su „otvorene“ ili „slobodne“ i tada glasači/ce mogu uticati na redoslijed kandidata/kinja označavajući svoje lične preference. U BiH kako bi kandidat/kinja na opštim izborima imao/la korist od preferencijalnih glasova mora osvojiti najmanje 20% individualnih glasova od ukupnog broja na toj listi i najmanje 10% individualnih glasova od ukupnog broja na toj listi na lokalnim izborima.

¹⁵ Ovo je najjednostavnija forma pluraliteta/većinskog izbornog sistema. Pobjednički kandidat/kinja je onaj/ona koji/a osvoji više glasova od drugih kandidata/kinja, čak i ako se ne radi o apsolutnoj većini validnih glasova. Gradonačelnike/ce biraju glasači/ce tako što glasaju za kandidate/kinje, a ne političke stranke. Član/ica Predsjedništva RS se bira iz jednočlane jedinice, a dva/dvije člana/ice Predsjedništva FBiH iz dvočlane jedinice.

¹³ <https://BHnovinari.ba/wp-content/uploads/2018/07/Zene-i-mediji-13maj2018-FINAL.pdf>,p.10

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Kao odgovor na nedovoljnu zastupljenost žena, rodne kvote su popularna posebna mjera, što pokazuje njihovo postojanje u jednoj trećini zemalja na globalnom nivou.

Prije nego što je kvota uvedena, učešće žena je bilo minorno: nakon opštih izbora 1996. godine, izabrana **je po jedna žena** u Parlamentarnu skupštinu BiH (PSBiH) i Narodnu skupštinu RS (NSRS), i **dvije žene** u Parlament FBiH (PFBiH). Nakon uvođenja kvote za Opšte izbore 1998. godine, desio se značajan porast učešća žena na preko 30% u PSBiH, 14,95% u PFBiH i 22,9% u NSRS. Od 1998. pa do danas uticaj kvote varira (od 7-26%) što navodi na zaključak da ona nije sama po sebi dovoljan instrument ostvarivanja ravnopravnosti spolova – mora biti praćena i drugim mehanizmima.

Centralna izborna komisija BiH je nadležna da odbaci svaku listu koja nije kreirana u skladu s ovim pravilom. Imajući u vidu da se mandati poslije izbora ne dodjeljuju po kvoti, niti odražavaju načelo i duh zakona o ravnopravnosti spolova, jasno je da sa odobravanjem lista nadležnost/ili volja CIK-a da postupa po istom prestaje.

Da, zakoni zabranjuju direktnu i indirektnu diskriminaciju žene u javnom životu, no sve ovo u praksi loše je ili nikako provedeno, a situacija je pogoršana kompliciranim društvenim sistemom i nezainteresiranošću vlasti za ispunjavanje svojih obaveza.

Komparativni pregled i analiza rodne ravnopravnosti na terenu

Dozvolimo brojevima i činjenicama da govore same za sebe.
Generalno gledajući:

- Predsjedništvo BiH nikad nije imalo ženu kao članicu predsjedništva;
- Vijeće ministara, koje čine predsjedavajući i devet ministara u posljednja dva mandata ima samo po 2 žene – ministrice;
- Od Dejtonskog mirovnog sporazuma do danas žena nikada nije bila na čelu Vijeća ministara BiH ili Vlade FBiH;
- Do sada je samo jedan entitet, RS, izabrao ženu za predsjednicu;
- Od 150 lokalnih zajednica, samo 5 vode žene;
- 2020 izabrano je čitavih jedan (1) posto više žena nego na prethodnim lokalnim izborima;
- U BiH djeluje više od 120 političkih stranaka, a samo jednu vodi žena;
- Muškarci su većina na diplomatskim pozicijama i na šefovskim mjestima u javnoj upravi;
- Postotak žena u Parlamentarnoj skupštini BiH je u padu.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Rezultati izbora 2016

Za Lokalne izbore 2016. godine Centralna izborna komisija BiH ovjerila je 451 politički subjekt, od čega: 102 političke stranke; 103 koalicije, 171 nezavisnog kandidata/kinja, 52 kandidata/kinja u ime 52 grupe građana/ki, 6 kandidata/kinja u ime 6 udruženja građana, 17 listi nezavisnih kandidata/kinja, što je više političkih subjekata nego na bilo kojim prethodno održanim lokalnim izborima od 2004. do 2016. godine.

Ukupan broj kandidata/kinja je iznosio 30.445 od čega za općinska vijeća i skupštine 12.498 žena (41,8%), za načelničke pozicije 26 (6,22%) a za garantovane mandate nacionalnih manjina 18 žena ili 12,6%).

**Od izabranih 3.121 vijećnika_ca/odbornika_ca, samo 570 je žena (svega 18,26%).
Od 145 načelničkih mjesta, na samo 6 izabrana je – žena (4,13%).**

Rezultati izbora 2018

Na Opštim izborima 2018. učestvovalo je 128 političkih subjekata, što u odnosu na Opšte izbore održane 2014., kada je učestvovalo 98, predstavlja povećanje za 30 političkih subjekata.

Ukupan broj kandidata/kinja na Opštim izborima 2018. iznosio je 7.497 od kojih je 3119 žena, odnosno 41,60% i 4378 muškaraca, odnosno 58,39%.

Ovaj postotak predstavlja pad broja kandidatkinja od 0,68% u odnosu na Opšte izbore 2014, kada ih je bilo 42,28%.

Na državnom, entitetskim, te kantonalnim nivoima vlasti u BiH izabrano ukupno 27,53% žena.

Iako taj rezultat u odnosu na prethodni mandat, kada ih je bilo izabrano ukupno 19,90%, predstavlja povećanje za 7,63% to je još daleko od obaveznih 40%.

Dalje, kad razložimo ovo "povećanje," vidimo da je u Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH od 42 zastupnika/ce izabrano samo 7 žena (16,66%), što predstavlja pad od 7,15% u odnosu na prethodni mandat kada je u ovo tijelo vlasti izabrano 10 žena (23,81%). Jedna žena je izabrana direktno, a šest sa kompenzacijskih listi. Pet izabranih zastupnica je iz Federacije BiH, dok su preostale dvije zastupnice iz Republike Srpske.

U Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH od 98 zastupnika/ca izabrano je 26 žena (26,35%) što predstavlja povećanje od 4,92% u odnosu na prethodni mandat kada je u ovo tijelo vlasti izabrana 21 žena. Šesnaest zastupnica je osvojilo direktne mandate, dok je deset izabrano sa kompenzacijskih listi.

A u Narodnu skupštinu Republike Srpske od 83 narodnih poslanika/ca izabrano je 15 žena (18,07%), što predstavlja povećanje od 2,03% u odnosu na prethodni mandat - 13 žena. Sedam narodnih poslanica je osvojilo direktne mandate, dok ih je osam izabrano sa kompenzacijskih listi. **Pored toga, po prvi put žena je osvojila mandat predsjednice jednog od entiteta BiH - Republike Srpske.**

Rezultati 2020

Lokalni izbori 2020 su raspisani za 64 opštinske skupštine u Federaciji BiH, 56 skupština opština u Republici Srpskoj, za 120 načelnikih pozicija u BiH, 14 gradskih vijeća u Federaciji, sedam skupština gradova u Republici Srpskoj, te 22 gradonačelnikih mjesta u BiH.

Na lokalnim izborima učestvovalo je ukupno 543 politička subjekta, i to 129 političkih stranaka, 262 neovisna kandidata/kinja, 72 koalicije,

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

devet listi neovisnih kandidata/kinja i 71 neovisni kandidat/kinja pripadnik/ica nacionalnih manjina. Za lokalne izbore ovjereno je 30.809 kandidata/kinja.

Od 425 kandidata za načelnika/gradonačelnika svega je kandidirano 29 žena, ili 6,82%. Nešto bolja situacija je na listama za općinska i gradska vijeća i Skupštinu Brčko distrikta, gdje su od 30.168 kandidata/kinja, 12.753 žene, ili 42,27%.

Na Lokalnim izborima za Grad Mostar, u Gradskoj izbornoj jedinici (199) kojom se određuje 13 vijećničkih mjesta, nijedna od većih stranaka nije imala 50 % i više žena na kandidatskim listama, dok su samo pojedine liste s malim brojem kandidiranih za izborne jedinice gradskih područja kojima se određuju 22 vijećnička mjesta uključivale najmanje 50 % žena.

U pogledu rodne ravnopravnosti, Bosna i Hercegovina je 2020. napravila minoran korak naprijed: izabrano je čitavih jedan (1) posto više žena nego na prethodnim lokalnim izborima:

Od 140 načelničkih pozicija samo 5 je pripalo ženama (3,5%), a u predstavnička tijela izabrano je samo 19,6% žena.

Marginalizacija žena na vodećim mjestima u političkom životu ogleda se i u njihovoj odsutnosti na višim položajima "moći." Gledajući spolnu strukturu na primjer na pozicijama ambasadora/ica i generalnih konzula/ica u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH ili na upravljačkim pozicijama u javnoj upravi, nameće se jasan zaključak da je otežana vertikalna „prohodnost“ žena ka višerangiranim pozicijama u svim sferama upravljanja i odlučivanja (što je na žalost slučaj i u regionu i globalno). Muškarci dominiraju u diplomatsko-konzularnim predstavništvima (na primjer 2018. sa 73,5% naspram 25,5%) kao i na mjestima odlučivanja u javnoj upravi (53 % i više)

Možemo s pravom reći da stanje učešća žena u političkom i javnom životu predstavlja opšti odraz njihovog položaja u svim sferama društva i odnosa prema pitanjima rodne ravnopravnosti.

	Žene	% žena	Muškarci	% muškaraca
2014.	14	25,9	40	74,1
2015.	13	23,2	43	76,8
2016.	12	21,5	44	78,5
2017.	9	17,6	42	18,4
2018.	13	26,5	36	73,5

Ambasadori/ice i generalni/e konzuli/ce u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH - Spolna struktura¹⁶

	Žene	% žena	Muškarci	% muškaraca
Stručni saradnik	364	59,2	251	40,8
Viši stručni saradnik	548	55,9	432	44,1
Stručni savjetnik	711	55,4	572	44,6
Šef unutrašnje organizacione jedinice	324	47,1	364	52,9
Pomoćnik ministra/direktora	94	43,7	121	56,3
Sekretar	6	31,6	13	68,4
Sekretar sa posebnim zadatkom (rukovodioci institucija)	10	17,5	47	82,5

Javna uprava - Spolna struktura državnih službenika BiH prema službenim zvanjima¹⁷

* Podaci u tabelama su preuzeti izvorno, bez redakture u rodno ravnopravan jezik.

¹⁶ Izvor publikacija Agencije za ravnopravnost spolova BiH dostupna na https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2020/FAM_00_2019_TB_0_BS.pdf.

Podaci su preuzeti izvorno, bez redakture u rodno ravnopravan jezik.

¹⁷ Ibid.

Analiza faktora rodne neravnopravnosti

Više je faktora koji utiču na neravnopravnost žena u političkim procesima i na mjestima odlučivanja.

Najprije sam **Izborni zakon**, koji nikada nije donio istinsku demokratičnost u izborni proces u Bosni i Hercegovini. Da je tako, pokazuje i činjenica da je nakon svakih općih izbora u Bosni i Hercegovini nakon 2002. godine formirana inter-resorna radna grupa za izmjene i dopune Izbornog zakona BiH sastavljena od poslanika i delegata oba doma Parlamentarne skupštine BiH, odnosno Predstavničkog i Doma naroda, ministara iz Vijeća ministara BiH i članova Centralne izborne komisije BiH. Uprkos tome, do kvalitetnih rješenja se još nije došlo.

Danas, umjesto o pitanjima redefinisavanja izbornih jedinica, izbornog praga, formule za dodjelu mandata, načina izbora biračkih odbora, sprečavanja manipulacija nacionalnom pripadnošću... fokus se opet stavlja u samo jedno pitanje - nacionalnog izbora članova Predsjedništva BiH.

Uvođenje rodne ravnopravnosti u Ustav Bosne i Hercegovine pitanje je koje je još 2013. godine pokrenula Inicijativa Građanke za ustavne promjene. Neki od rodni prioriteta koju ova Inicijativa zagovara jesu upotreba rodno-odgovornog jezika u Ustavu BiH, uvođenje afirmativnih mjera u državni Ustav radi postizanja pune rodne i polne ravnopravnosti, veća sudska i pravna zaštita ljudskih prava i sloboda, te princip direktne demokratije primijenjen na proces ustavne reforme. No, ni tada nije bilo a ni danas nema dovoljno volje da se dese ustavne promjene, u najmanju ruku uz izgovor da bi diranje Ustava bilo "diranje osinjeg gnijezda."

Prostor za usvajanje izmjena Izbornog zakona BiH ima do početka maja 2022. godine kada je Centralna izborna komisija BiH dužna objaviti datum održavanja Općih izbora u Bosni i Hercegovini po važećim pravilima, sviđalo se to kome ili ne. Na koncu, i posljednje četiri godine mandata vlasti bilo je dovoljno za političke dogovore da je postojala volja među liderima i predstavnicima političkih partija koji su na vlasti. Sve to navodi na zaključak da postojeći Izborni zakon odgovara liderima političkih stranaka, jer je vidljiv nedostatak spremnosti da se depolitiziraju birački odbori, odnosno da se predsjednici i članovi biračkih odbora imenuju iz reda građana ili stručnih osoba, a ne iz članova ili simpatizera stranaka.

Drugo, Zakon o ravnopravnosti spolova BiH (ZoRS) nije u potpunosti implementiran što je jedna je od velikih prepreka. Jedno od rješenja koje bi moglo pomoći za brže integrisanje istinske rodne ravnopravnosti u političke procese jeste implementacija kaznenih mjera sadržanih u ovom zakonu, no činjenica je da se Kaznene odredbe ZoRS-a ne primjenjuju.

U članu 30. jasno piše da:

- (1) Novčanom kaznom od 1.000 KM do 30.000 KM kaznit će se za prekršaj pravna osoba ako:
  - a) ne preduzme odgovarajuće mjere i efikasne mehanizme zaštite protiv diskriminacije po osnovu spola, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja;
  - b) ne preduzme odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprečavanja zabranjene diskriminacije po osnovu spola u radu i radnim odnosima kako je definirano članom 12. i 13. ovog Zakona;
  - c) ne obezbijedi planove, programe i metodologije u obrazovnim institucijama koje će garantirati eliminaciju stereotipnih programa, koji za posljedicu imaju diskriminaciju i nejednakost među spolovima;
  - d) ne razvrstava po spolu statističke podatke i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju;

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

- e) ne omogućiti javnosti uvid u statističke podatke koji se vode shodno ovom Zakonu;
- f) na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način predstavlja bilo koju osobu javno, s obzirom na spol.

(2) Za prekršaj iz stava (1) ovog člana kaznit će se novčanom kaznom od 100 KM do 1.000 KM i odgovorna osoba u pravnoj osobi, kao i pojedinci koji samostalno obavljaju djelatnost ličnim radom sredstvima u svojini građana.

Nakon usvajanja ZoRS-a, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je formiralo Agenciju za ravnopravnost spolova koja je odgovorna za njegovu primjenu. Međutim primjena je parcijalna. Neke od analiza organizacija civilnog društva pokazuju da su do Lokalnih izbora 2020. samo tri (3) političke stranke u svojim strukturama zadovoljavale uslov o 40% učešća manje zastupljenog spola – žena. Zašto se ne kažnjavaju političke stranke koje nemaju u svojim strukturama 40% žena, samo je jedno od još neodgovorenih pitanja. Što nas dovodi do iduće prepreke:

Ustrojstvo političkih stranaka i ravnodušnost političkih lidera su velika prepreka za ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Istraživanja Fondacije INFOHOUSE iz 2015.¹⁸ kao i UN Women iz 2020.¹⁹ pokazuju da pojam rodne ravnopravnosti nije adekvatno reguliran u statutima i ostalim aktima svih parlamentarnih stranaka. Upotreba rodno osjetljivog jezika u aktima političkih stranaka je iznimka, a ne pravilo, a neusklađenost stranačkih dokumenata i politika sa Zakonom o ravnopravnosti spolova je vidljiva. Jasno je da većina stranaka krše Zakon o ravnopravnosti spolova jer nisu osigurale adekvatno uključivanje manje zastupljenog spola u procese upravljanja, odlučivanja i predstavljanja, što žene čini diskriminiranim u vlastitim partijama.

¹⁸ Istraživanje dostupno na linku <https://ba.boell.org/sites/default/files/50nijansive.pdf>

¹⁹ Istraživanje dostupno na linku <https://www.gcfbih.gov.ba/wp-content/uploads/2020/05/UNDP-UNWOMEN-Polazna-studija-o-barijerama-politi%C4%8Dkom-u-%C4%8De%C5%A1%C4%87u-%C5%BEena-u-BIH-1.pdf>

Nedostatak sistema podrške ženama u strankama posebno je vidljiv tokom kampanja. Decenijama unazad susrećemo se sa većinskim brojem muškaraca u politici, a malobrojne žene nerijetko se nalaze pod njihovim patronatom. Seksizam, uvredljivi komentari na društvenim mrežama, te nepostavljanje žena na ključne pozicije ostavljaju prostor za borbu i intervencije u narednom periodu. Zabrinjavajuća je činjenica da žene nisu uključene u ključne reforme kako na nivou lokalnih zajednica, tako i na nivou čitave BiH, jer se proces odlučivanja vrši od strane političkih lidera u zatvorenim krugovima njihovih političkih partija. Sama nominacija kandidatkinja na izbornim listama zavisi najčešće od lidera i članova glavnog odbora.

I ne samo to. Određena istraživanja pokazuju da je čak 60% političarki u BiH iskusilo neki oblik nasilja, a skoro pola njih ga je iskusilo specifično zbog tog što su žene.

Nacionalni Demokratski Institut (NDI) 2019. je sproveo istraživanje pod nazivom „Stranke bez nasilja” čiji rezultati su pokazali da 96 % ispitanika oba spola smatra većom mogućnošću da žene dožive nasilje u okviru političke partije nego muškarci. Čak i kada se žene odluče prijaviti nasilje najčešće su marginalizirane, te su se same povukle, prestale pokušavati biti ravnopravne ili su postale meta osvetoljubivosti. Istraživanje je pokazalo da su najizloženije mlađe žene u politici iliiskusne žene koje su percipirane od strane šefova ili nadređenih kao neka vrsta prijetnje po njihov položaj. Političarke koje trpe nasilje prepuštene su same sebi.

Zaključak

Neprihvatanje i neprimjenjivanje Zakona o ravnopravnosti spolova od strane zastupnika/ca državnog parlamenta, entitetskih, kantonalnih vlada i lokalnih samouprava jedna je od najvećih prepreka uvođenju ravnopravnosti spolova u sve društvene sfere. Dok se ovaj zakon smatra kao nametnuti ženski zakon (većina političara ga je samo deklarativno prihvatilo) teško je očekivati da dođe do promjene svijesti. Postojeća diskriminacija u bh. društvu se opravdava postojećim stereotipima da je "politika prljava stvar", da se "čestite žene ne bave politikom", one su svakako "samo broj" na predizbornim listama.

Ti stereotipi imaju korijen naravno u dubokoj patrijarhalnoj raspodjeli porodičnih zadataka prenesenih na javnu sferu koja je čest uzrok za izvinjavanje žena, političarki, zbog vlastitih uspjeha. Nametnuti patrijarhalni stereotipi da je ženi mjesto u kući, uz porodicu, da brine o starijim članovima/icama porodice je prihvaćeno kao model, i zato je teško prihvatljivo da žene budu na mjestima gdje se odlučuje o „važnim stvarima“, o tome hoće li BiH biti članica EU, hoće li se promijeniti krivični zakon, hoćemo li imati dobru suradnju sa predstavnicima susjednih država... Svjesni smo koliko ima ružnih i uvredljivih tekstova o ženama koje su po svojoj stručnosti i znanju prepoznate ne samo u BiH, nego i van granica BiH. Većinom se naglašava da je to postigla zato što je imala

podršku muškaraca (otac, brat, suprug, često ljubavnik...) što je posebno izraženo u predizborno vrijeme.

Kad se odmaknemo od visoke politike, donošenja odluka, procesa i imenovanja na visoke pozicije, možemo se zadržati na manje formalnim javnim skupovima, promocijama, tribinama... koje najčešće imaju nekoliko istih prizora – obično muškaraca koje možemo vidjeti bilo kojim povodom. Kada je isto toliko žena, onda je skup na temu žena u književnosti ili neke druge teme sa „ženskim predznakom“.

Svake izborne godine građani i građanke BiH, gledano u brojevima, imaju velik izbor za koga da glasaju. Ali ostaje da se zapitaju da li je izbor zaista njihov? Ako 50% populacije nije zastupljeno ni slikom ni riječju, ako nije vidljivo niti u mogućnosti da predstavi svoj program, ako imamo samo mušku stranu politike... ionako mali prostor za jedno od rijetkih građanskih prava koje je preostalo se prepолоvio. Zemlje u kojima žene zauzimaju jednaku poziciju u vlasti, kako pokazuju evropske i svjetske statistike, imaju iznimno nisku stopu nezaposlenosti i korupcije, a povećana socijalna i radnička prava. Možda da nam to naredne izborne godine bude vodilja?

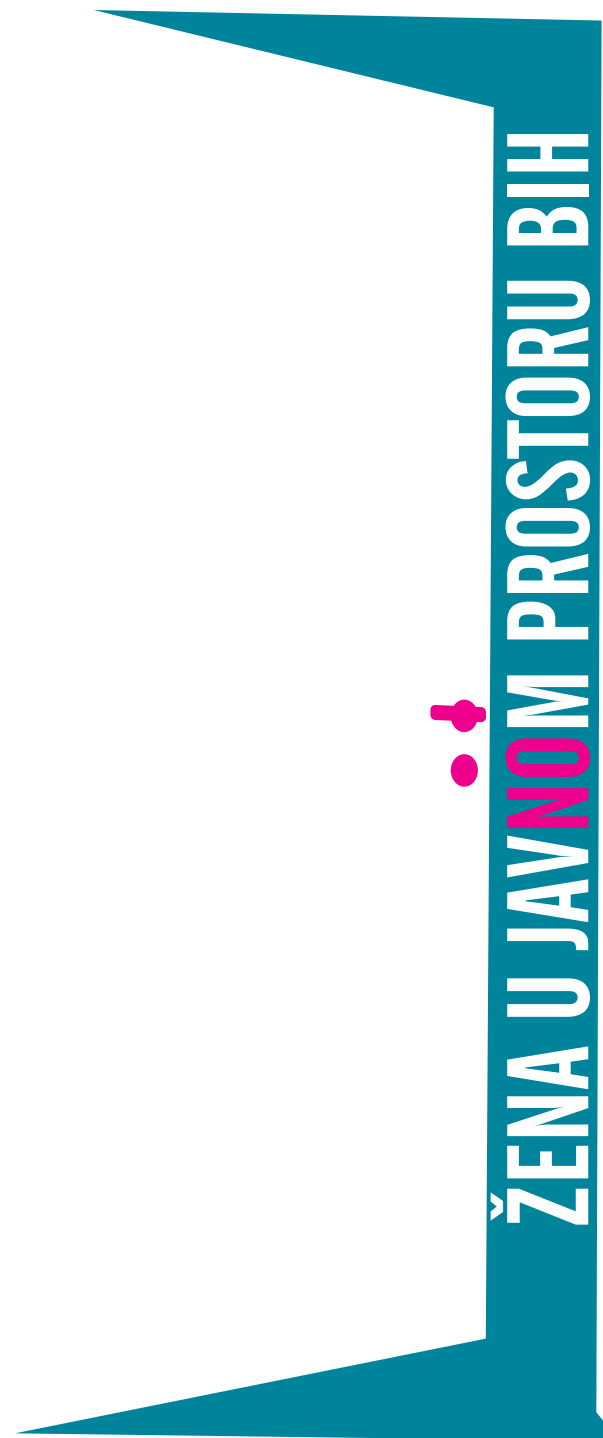
Preporuke

- Uspostaviti punu funkcionalnost gender mehanizama, kako bi djelovali u skladu sa definisanim mandatima;
- Uspostaviti odgovarajuće sisteme (matricu za monitoring i evaluaciju) koji će omogućiti da se pitanja ravnopravnosti spolova i postavljeni ciljevi redovno razmatraju tokom pregleda i kontrole kvaliteta sprovedbe (ZoRs; GAP BiH; Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini i dr.);
- Unaprijediti sistem primjene gender senzitivnog budžetiranja (kroz praćenja raspodjele budžeta od općinskog, kantonalnog, entitetskog nivoa);
- Osigurati sistem podrške za žene koje se žele kandidirati na izborima, osnažiti njihova znanja i vještine, te im omogućiti jednake uslove i resurse za kampanju.

Poglavlje 2

Žena na vrućem, limenom krovu ekonomije

Autorica: Milica Brčkalo - Gajić

Poglavlje 2

Žena na vrućem, limenom krovu ekonomije

Autorica: Milica Brčkalo - Gajić

Borba za ravnopravnost spolova ne odvija se samo na političkom nivou. Manje od 50% radno-sposobnih žena su na tržištu rada, izvještavaju Ujedinjene nacije 2020. godine. Neplaćeni kućni poslovi i njega su prepušteni većinom ženama, onemogućavajući im da dostignu svoj ekonomski potencijal, koji je pandemija COVID-19 svakako dodatno ugrozila sa negativnim uticajem na prihode domaćinstava. Rodna nejednakost se dakle očituje i u nedostatku šansi da se postigne jednak uspjeh na ekonomskom polju.

Stoga je naredno istraživanje „Žena na vrućem, limenom krovu ekonomije“ autorice Milice Brčkalo-Gajić, novinarkе i istraživačice, fokusirano na hipotezi da rodna ravnopravnost nije zastupljena na pozicijama moći javnih preduzeća, tj da žene ne učestvuju ravnopravno u donošenju odluka. Ovo originalno istraživanje koje polazi od statusa žene na bh. tržištu rada pa do toga koliko su žene u

stvari prisutne u upravljačkim tijelima u odnosu na muške kolege, te da li je ispunjena zakonski propisana zastupljenost od minimalno 40%, zasnovano je na analizi kvalitativnog uzorka od 20 preduzeća: upravljačkih tijela 14 javnih kantonalnih preduzeća s područja Kantona Sarajevo (KS), kao najbogatijeg kantona u BiH, kao i šest javnih preduzeća sa državnog, odnosno entitetskih nivoa.

Analiza Brčkalo-Gajić pokazuje ne samo rodnu nejednakost u pojedinim preduzećima nego i potpuno odsustvo žena u pojedinim upravljačkim strukturama ovih poslovnih subjekata, te izostanak bilo koje sankcije zbog nepoštivanja Zakona o ravnopravnosti spolova. Analiza preduzeća na kantonalnom nivou pokazala je da 57,14% preduzeća nema žene u upravama, 64,28% u nadzornim odborima, dok je taj postotak nešto manji kada je riječ o skupštinama preduzeća i iznosi 42,85%.

Žene na tržištu rada u BiH

Politika nije jedina oblast u kojoj žene i muškarci u BiH nisu ravnopravni, jer je to očigledno i na tržištu rada. Prema istraživanju „Rodni jaz na tržištu rada“¹, koje je u julu 2020. godine objavila Fondacija Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), žene duže čekaju na prvi posao, imaju dugotrajne prekide u radnom stažu zbog porodijskog odsustva ili njege starijih i bolesnih članova porodice, te im je smanjena prilika za ponovno uključivanje na tržište rada zbog zrelije dobi. Od žena se, takođe, očekuje da lakše prihvataju da rade na pola radnog vremena, a veliki broj njih je, kako je pokazalo istraživanje, angažovano po ugovoru o radu na određeno vrijeme ili su isključene s formalnog tržišta rada.

Nejednakost na osnovu pola zastupljena je i kada je riječ o stopi nezaposlenosti. Prema podacima² Agencije za statistiku BiH, u avgustu 2021. godine broj registrovanih nezaposlenih osoba u našoj zemlji iznosio je 392.551, a od toga je 226.537 žena, odnosno 57,70%. Ova razlika je posebno povećana tokom pandemije COVID-19. Naime, istraživanje „Budžet u vrijeme pandemije: Da li doprinosi unapređenju rodne ravnopravnosti ili predstavlja prepreku?“, koje je proveo UN Women ured u BiH, pokazalo je da je oko 60% radnih mjesta u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) i 70% radnih mjesta u Republici Srpskoj (RS) koja su izgubljena tokom pandemije pripadalo ženama. Ukoliko u obzir uzmemo činjenicu da svega mali broj nezaposlenih osoba, tačnije 1,9%³, ostvaruje pravo na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti, može se zaključiti da su žene, usljed nedostatka primanja, u većoj mjeri izložene riziku od siromaštva. Sve ovo nas dovodi do pojma „feminizacija siromaštva“⁴ koji, između ostalog, podrazumijeva činjenicu da će žene vjerovatnije živjeti u siromaštvu kako se povećava opšti nivo siromaštva u društvu, što je u BiH svakako slučaj.

¹ https://bosnia-and-herzegovina.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/infografika_rodni_jaz_2020_7_13.pdf

² https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2021/LAB_03_2021_08_1_BS.pdf

³ <https://www.eda.admin.ch/countries/bosnia-and-herzegovina/bs/home/aktualnosti/vijesti.html/content/countries/bosnia-and-herzegovina/bs/meta/news/2021/april/predstavljen-nacionalni-izvje-taj-o-humanom-razvoju--2020--godin>

⁴ <http://hcabl.org/wp-content/uploads/2019/04/Zene-i-siromastvo-FINAL.pdf>

No, čak i kada su zaposlene, žene ne rade u istim uslovima kao muške kolege. Kako je pokazalo istraživanje koje je 2018. godine sproveo Međunarodni servis za istraživanje visine plata „Payalab“, žene u BiH su manje plaćene u odnosu na muškarce. Tako u glavnom gradu BiH razlika između plata žena i muškaraca doseže 25%, dok u ostalim dijelovima naše zemlje žene zarađuju u prosjeku 17,6% manje. Čak i kada obavljaju isti posao, žene imaju manja primanja. Naprimjer, prosječna plata programera u BiH iznosi 1.713,18 KM, dok je prosječna plata žene na istoj poziciji 1.344,20 KM. Ovaj trend se može dovesti u vezu sa tradicionalnom konzervativnom ideološkom pozicijom po kojoj je uloga i zadaća primarnog hranitelja rezervisana isključivo za muškarca, dok dohodak žene ima dopunjujuću funkciju. Na taj način se prihvata, u pravilu, zadržavaju na nivou koji ih čini nesposobnim da osiguraju istinsku ekonomsku nezavisnost, da doprinesu balansu ekonomske moći unutar porodice, odnosno nesposobnim da domaćinstvo samostalno održe iznad linije siromaštva.

No, to svakako nije sve. Neravnopravnost, u pogledu zaposlenja, prisutna je i u sferi funkcija koje žene, odnosno muškarci obavljaju. Tako su direktorske i upravljačke pozicije rezervisane za muškarce, dok su žene u sferi „radilica“. Kako bismo provjerili, odnosno dokazali ovu tvrdnju, analizirali smo upravljačka tijela 14 javnih preduzeća s područja KS, te šest javnih preduzeća sa državnog, odnosno entitetskih nivoa koja su dio ogleđnog uzorka.

Istraživanje rodne strukture u javnim preduzećima

Polazno stajalište ovog istraživanja je da su u upravljačkim tijelima javnih preduzeća žene manje zastupljene u odnosu na muške kolege iako zakonski propisi drugačije nalažu. Naime, u Bosni i Hercegovini (BiH) je Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH, tačnije članom 20, propisano da državna tijela na svim nivoima vlasti i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, te političke stranke, pravna lica s javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili opštine ili nad čijim radom

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

javni organ vrši kontrolu, moraju osigurati i promovisati ravnopravnu zastupljenost polova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju.

„Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40%“, stoji u stavu 2 člana 20 ovog Zakona.

U skladu s tim organi vlasti na državnom i entitetskim nivoima, te kantonalni organi i organi jedinica lokalne samouprave, kao i pravna lica s javnim ovlaštenjima i pravna lica u većinskom vlasništvu države su dužni, u okviru svojih nadležnosti, poduzeti odgovarajuće i potrebne mjere radi provođenja odredbi propisanih ovim Zakonom.

Analizom članova upravljačkih tijela javnih preduzeća na području Kantona Sarajevo (KS) kao i ilustrativnog uzorka na državnom, odnosno entitetskim nivoima, utvrđeno je koliko su žene zastupljene na rukovodećim pozicijama u ovim preduzećima koje je osnovao ovaj kanton. Cilj istraživanja je da se vidi da li javna preduzeća poštuju zakonske propise, te u kojoj mjeri. Za uzorak je izabran Kanton Sarajevo čiji budžet samo za 2020, iz kojeg se finansiraju javna preduzeća, iznosi skoro milijardu KM.

Uzorak istraživanja

U sklopu oglednog uzorka analizirano je šest javnih preduzeća sa državnog, odnosno entitetskih nivoa, kao i 14 javnih preduzeća kantona Sarajevo. Postupak analize je podrazumijevao pretraživanje i usporedbu spolne zastupljenosti u upravama, skupštinama i nadzornim odborima oglednog uzorka. Ono što je potrebno napomenuti jeste da su u obzir uzeti samo aktuelni članovi/članice upravljačkih tijela preduzeća, čija su imena bila javno dostupna do kraja oktobra 2021. godine

Na osnovu podataka dobijenih pretragom baze „Lista organizacija po nadležnostima“⁵, koja je dostupna na stranici Vlade KS, utvrđeno je da na teritoriji ovog kantona postoji 14 kantonalnih javnih preduzeća čiji je osnivač upravo kanton te su isti uzeti za analizu.

⁵ Baza je dostupna na linku https://vlada.ks.gov.ba/organizacije/po_nadleznosti. Podaci korišteni u ovom istraživanju su prikupljeni u periodu od 26.10. do 29.10.2021

Javna kantonalna preduzeća	
1.	KJP Centar Skenderija
2.	KJKP Gradski saobraćaj
3.	KJKP Park
4.	KJP Poljoprivredno dobro Butmir
5.	KJKP Pokop
6.	KJKP Rad
7.	KJKP Sarajevogas
8.	KJP Sarajevo-šume
9.	KJP Televizija KS
10.	KJKP Toplane Sarajevo
11.	KJKP Tržnice-pijace
12.	KJP Veterinarska stanica Sarajevo
13.	KJKP Vodovod i kanalizacija
14.	KJP ZOI'84

Upravljačka tijela preduzeća, prema „Zakonu o upravljanju privrednim društvima u nadležnosti Kantona Sarajevo“ čine skupština, nadzorni odbor i uprava koja se sastoji od direktora i izvršnih direktora. Tokom analize korišteni su podaci dostupni na zvaničnim stranicama preduzeća, podaci iz „Registra imenovanih lica Kantona Sarajevo“ na stranici Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom koji djeluje u okviru Vlade KS i oni koji su objavljeni u okviru zvaničnih saopštenja Skupštine KS.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

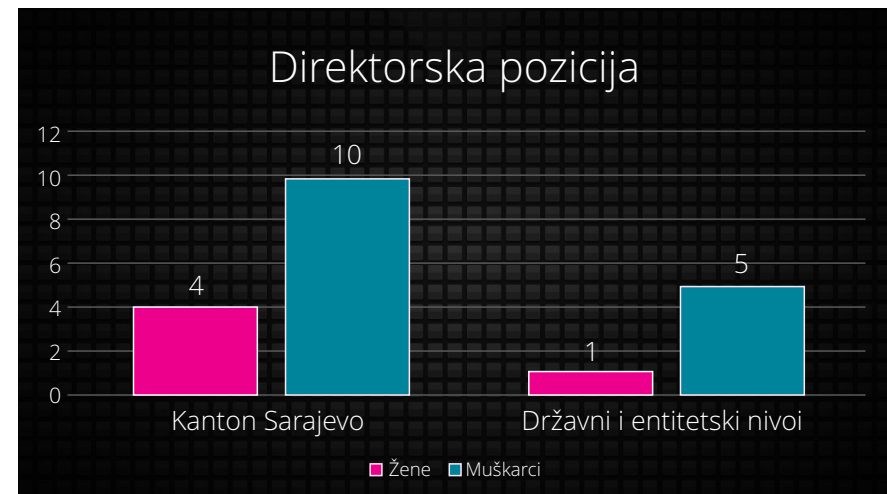
Također, oglednim uzorkom obuhvaćeno je i šest preduzeća sa državnog, odnosno s entiteskih nivoa, te izvršena rodna analiza članova uprave i nadzornih odbora. Podaci o članovima i članicama skupština preduzeća nisu uzeti u razmatranje jer su ova tijela sastavljena od akcionara, odnosno dioničara i samim tim se ne radi o imenovanim licima.

Javna preduzeća (državni i entitetski nivoi)	
1.	Elektroprivreda Republike Srpske
2.	Elektroprivreda Bosne i Hercegovine
3.	Pošte Srpske
4.	JP BH Pošta
5.	Mtel
6.	BH Telecom

Nalazi istraživanja

Direktorske pozicije

Istraživanje je pokazalo da su žene manje zastupljene na direktorskim pozicijama u odnosu na muškarce. Naime, u kantonalnim javnim preduzećima žene vrše funkciju direktorica u četiri od 14 preduzeća. U analiziranim preduzećima na državnom, odnosno na entitetskim nivoima žena je na direktorskoj poziciju u jednom od šest preduzeća. Riječ je o MTEL-u na čijem čelu se nalazi direktorica Jelena Trivan (podatak iz oktobra 2021.).

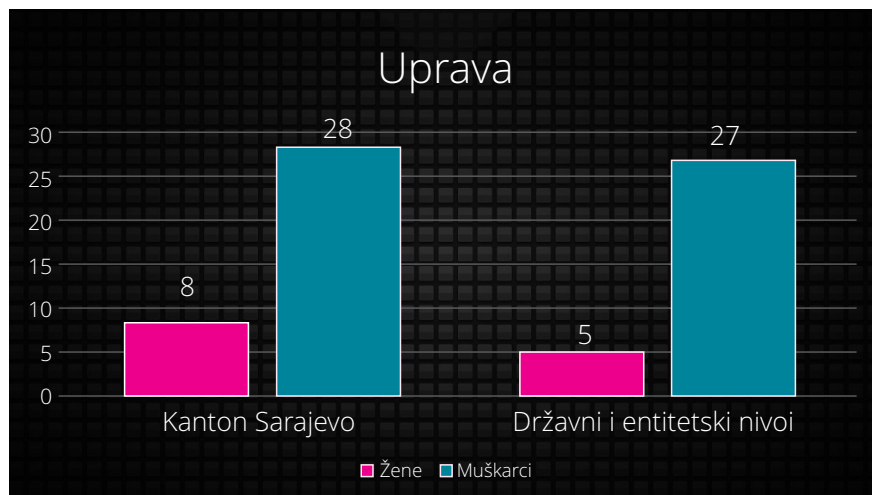

Grafikon 1

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Uprava

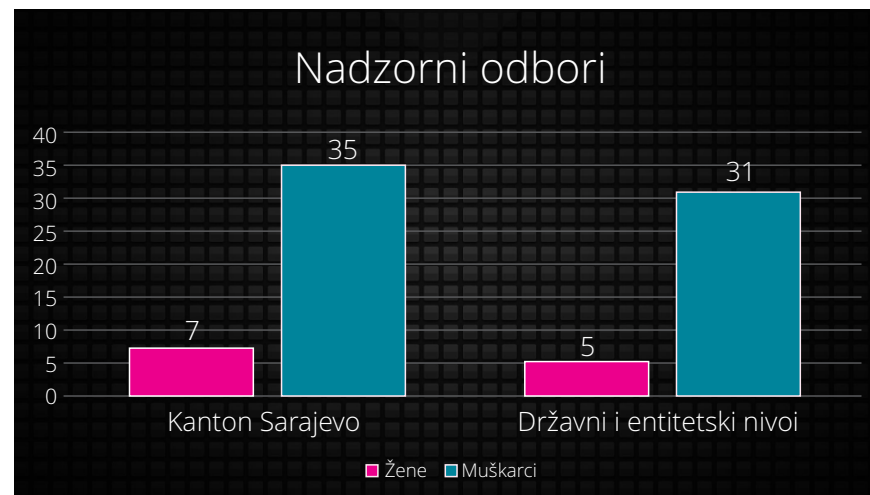
Ista situacija je, kada je riječ o zastupljenosti žena, i u upravama: u upravama kantonalnih javnih preduzeća ima osam žena od ukupno 36 članova, a u upravama preduzeća na državnom, odnosno na entitetskim nivoima ima pet žena od ukupno 32 člana. Na osnovu dobijenih podataka se može vidjeti da su žene, iako marginalno ipak u procentualnom smislu, više zastupljene na kantonalnom nivou, nego što je to slučaj s analiziranim preduzećima koja pripadaju državnom, odnosno entitetskim nivoima.

Grafikon 2

Nadzorni odbori

Za nadzorne odbore analiziranih preduzeća se može reći da su žene u njima najmanje zastupljene u odnosu na muškarce. Naime, u nadzornim odborima kantonalnih javnih preduzeća ima sedam žena od ukupno 42 člana. Kada je riječ o preduzećima na državnom, odnosno na entitetskim nivoima tu, od ukupno 36 članova, ima pet žena. To znači da zastupljenost žena ne dostiže ni 20%.

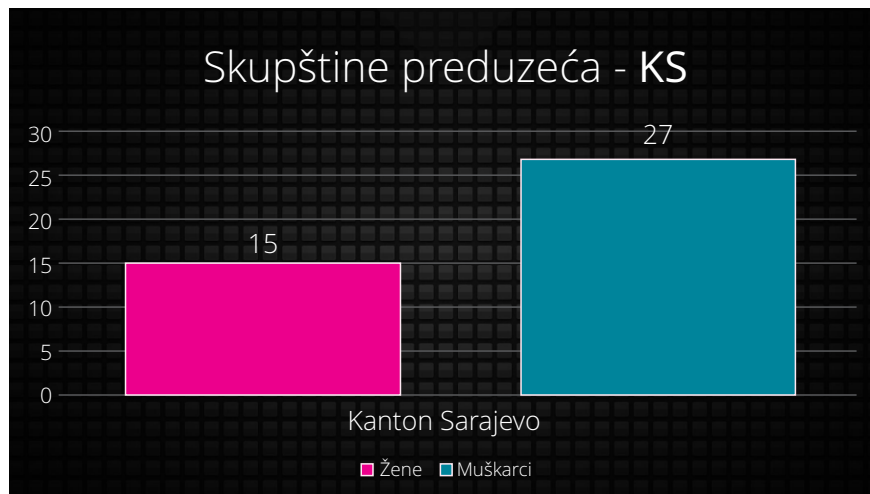

Grafikon 3

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Skupštine preduzeća (KS)

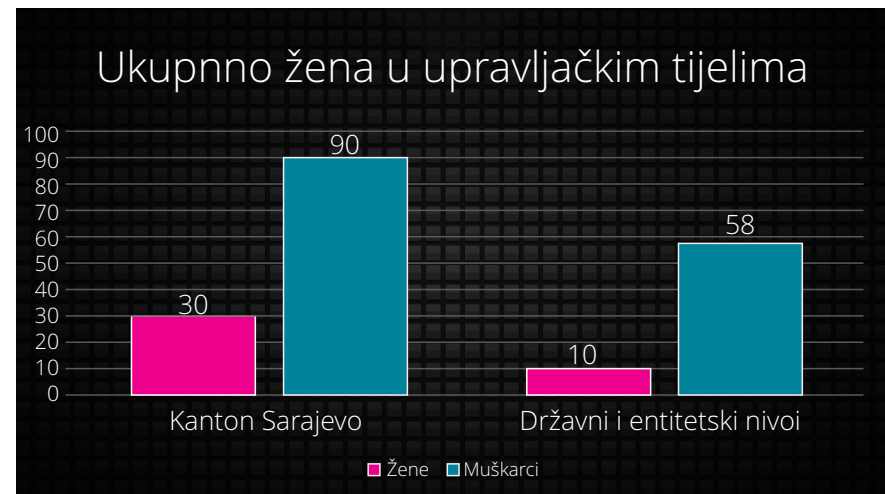
Najveća zastupljenost žena, kada je riječ o analiziranim kantonalnim preduzećima, zabilježena je u skupštinama preduzeća. U njima ima 15 žena od ukupno 42 člana. No, ova zastupljenost svakako ne znači da žene imaju veliki uticaj kada je riječ o odlučivanju unutar preduzeća s obzirom na činjenicu da je nadležnost skupštine, po Zakonu o javnim preduzećima FBiH, donošenje odluka o poslovniku ili poslovnicama, te odluka o etičkom kodeksu i planu poslovanja.

Grafikon 4

Upravljačka tijela

Ukupan broj žena u upravljačkim tijelima analiziranih preduzeća manji je od procenta koji je propisan Zakonom. U upravi, nadzornim odborima i skupštinama javnih kantonalnih preduzeća ima ukupno 30 žena, a 90 muškaraca. Na državnom, odnosno na entitetskim nivoima ima 10 žena, a 58 muškaraca u upravi i nadzornim odborima zajedno.

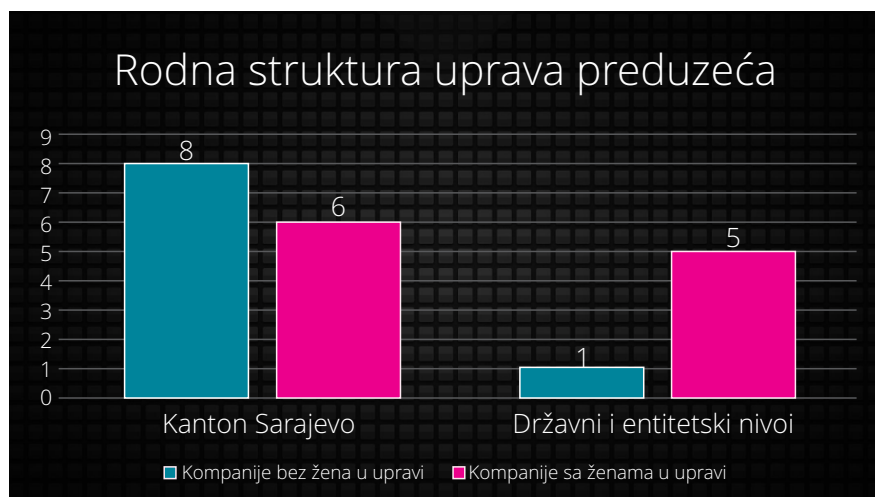
Grafikon 5

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Rodna struktura uprava

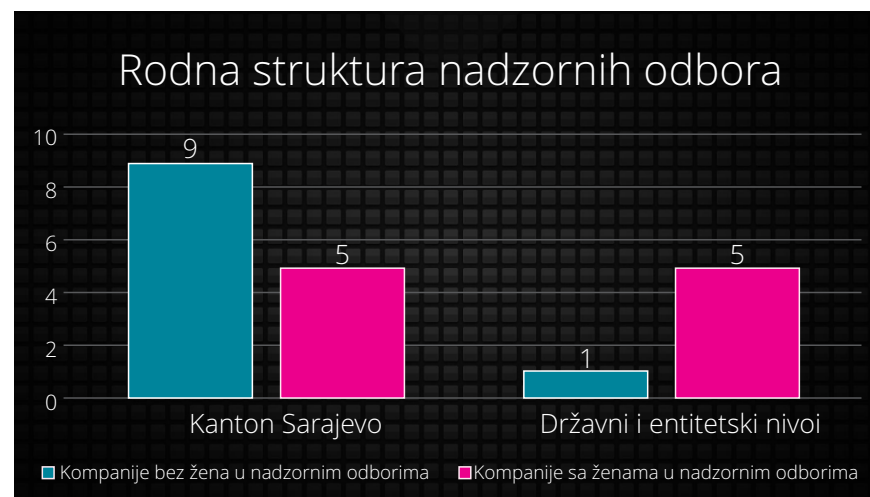
Istraživanje je pokazalo da postoje preduzeća u kojima žene nisu uopšte zastupljene u upravama, odnosno ne zauzimaju pozicije direktorica ili izvršnih direktorica. Na kantonalnom nivou ima osam preduzeća bez žena u upravi, od ukupno 14. Na državnom, odnosno entitetskim nivoima, od analiziranih 6 preduzeća u jednom od njih žene nisu zastupljene u upravi. Riječ je o preduzeću Elektroprivreda RS.

Grafikon 6

Rodna struktura nadzornih odbora

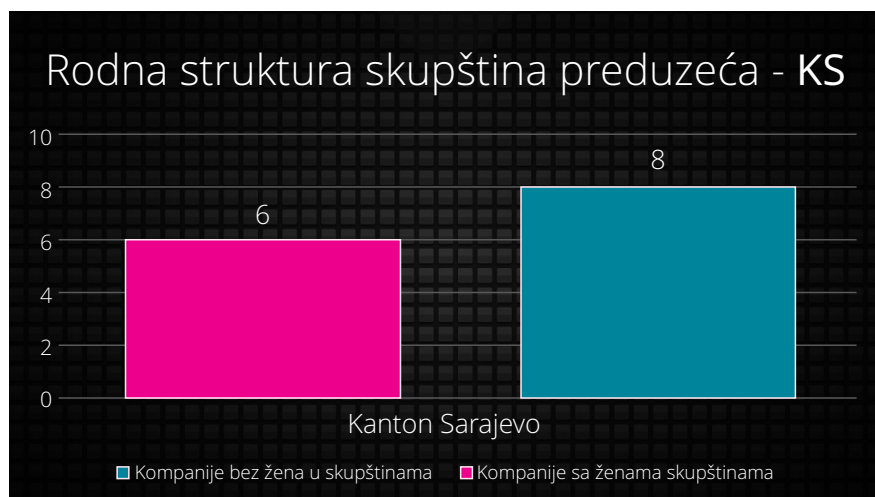
Slična situacija je i s nadzornim odborima, tačnije među analiziranim preduzećima postoje ona u čijim nadzornim odborima nema žene. Na kantonalnom nivou je devet takvih preduzeća, dok je u pet preostalih zabilježeno i žensko članstvo. Na državnom, odnosno entitetskim nivoima žene nisu zastupljene u nadzornom odboru jednog od šest analiziranih preduzeća. Riječ je o preduzeću BH Pošte.

Grafikon 7

Rodna struktura skupština preduzeća KS

Kada je riječ o preduzećima s područja KS, skoro polovina njih u svojim skupštinama nema žena. Tačnije, takvih je šest analiziranih javnih preduzeća, dok u preostalim osam žene jesu članice skupština. Ono što treba posebno istaći je da na kantonalnom nivou postoje dva javna preduzeća u kojima su skupštine sastavljene isključivo od žena.

Grafikon 8

Zaključci analize

Kao što se može zaključiti iz analize prikupljenih podataka, početka hipoteza je dokazana: žene su u upravljačkim tijelima kantonalnih javnih preduzeća znatno manje zastupljene u odnosu na muške kolege.

Najvažniji zaključci istraživanja su:

- U upravljačkim tijelima (uprava, nadzorni odbor i skupština) 14 analiziranih preduzeća ima svega 25% žena;
- Direktorske pozicije su većinom pripale muškarcima s obzirom na činjenicu da ima samo 28,57% direktorica;
- Najveća zastupljenost žena, od 35,71%, postignuta kada je riječ o skuštinama preduzeća;
- Najmanja zastupljenost žena, od samo 16,66%, zabilježena je u nadzornim odborima preduzeća;
- Kada je riječ o upravi preduzeća, ni tu procenat koji se odnosi na zastupljenost žena ne odstupa mnogo od ostalih rezultata istraživanja, te iznosi 22,22%.

Ono što treba posebno istaći je da analizirana preduzeća nemaju jednak broj članova uprave. Naime, broj izvršnih direktora/direktorica, koji zajedno s generalnim direktorom/direktoricom čine ovo upravljačko tijelo, zavisi od djelatnosti kojom se preduzeće bavi. No, u analizu su uključeni svi direktori/direktorice i izvršni direktori/direktorice čija imena su pronađena zvaničnim stranicama preduzeća, u „Registru imenovanih lica Kantona Sarajevo“ i u zvaničnim saopštenjima o imenovanjima koja su objavljena na stranici Skupštine KS.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Preduzaća koja su dio analize, a koja bi se mogla definisati kao izuzetak su KJKP Tržnice-pijace, Televizija KS i KJKP Rad. Naime, preduzeće Tržnice-pijace je jedino čiji nadzorni odbor čine isključivo žene, dok je u druga dva preduzeća to slučaj sa skupštinama. S druge strane, „muška“ preduzeća su KJKP Sarajevogas, KJKP Vodovod i kanalizacija i Toplane Sarajevo. U ovim javnim kantonalnim preduzećima nema niti jedna žena u upravi, nadzornom odboru, kao ni u skupštini.

Analiza preduzeća na kantonalnom nivou pokazala je i to da, ako govorimo u procentima, 57,14% kompanija nema žene u upravama, 64,28% kompanija u nadzornim odborima, dok je taj postotak nešto manji kada je riječ o skupštinama preduzeća i iznosi 42,85%.

O manjoj zastupljenosti žena u upravljačkim tijelima možemo govoriti i kada je riječ o uzorku sa državnog i entitetskih nivoa, gdje su žene još manje zastupljene nego što je to slučaj u javnim kantonalnim preduzećima.

Najvažniji zaključci istraživanja uzorka sa nivoa BiH/odnosno entiteta:

- Na državnom, odnosno na entitetskim nivoima postotak žena u upravi i nadzornim odborima iznosi 14,70%.
- Postotak žena koje zauzimaju direktorsku poziciju je 16,66%.
- U upravi (direktori i izvršni direktori) analiziranih preduzeća žene zauzimaju 15,62% pozicija.
- Još manji postotak je zabilježen u nadzornim odborima s obzirom na činjenicu da u njima žene čine svega 13,88% od ukupnog broja članova.

Za razliku od analiziranih preduzeća na kantonalnom nivou, na državnom, odnosno entitetskim nivoima ne postoji niti jedno samo „muško“ preduzeće, tačnije preduzeće u kojem su uprava i nadzorni odbor sastavljeni isključivo od muškaraca.

Odstupanje u oglednom uzorku, a u odnosu na osnovno istraživanje, zabilježeno je u broju preduzeća koja imaju uprave i nadzorne odbore u potpunosti bez žena. Naime, na državnom, odnosno entitetskim nivoima, ako govorimo u procentima, broj preduzeća u kojima nema žena u upravi je 16,66%, a isti postotak je i za ona preduzeća koja nemaju žene u nadzornim odborima. U analiziranim kantonalnim preduzećima ti procenti, i u slučaju uprave i nadzornog odbora, prelaze 50%.

Kroz istraživanje „Zastupljenost i angažman žena u javnim preduzećima u vlasništvu Federacije Bosne i Hercegovine“ iz 2021. godine, koje je sproveo istraživački tim Ekonomskog fakulteta u Sarajevu analizirana su upravljačka tijela 42 preduzeća koja su u vlasništvu Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH). Istraživanje je pokazalo da u 40,5% analiziranih kompanija nema žena u upravi, a u 35,7% kompanija žene nisu zastupljene u nadzornim odborima. Ukoliko uporedimo ove rezultate s onim koje smo dobili kroz naše istraživanje, komparacije radi, može se vidjeti da su procenti u kantonalnim javnim preduzećima veći tj. broj preduzeća koja nemaju žene u upravama, odnosno u nadzornim odborima veći nego što je slučaj s entitetskim nivoom, odnosno s FBiH.

S obzirom na činjenicu da su dobijeni rezultati pokazali da su žene u upravljačkim tijelima zastupljene znatno manje nego što je to zakonom određeno, nameće se pitanje da li preduzeća u svojim statutima imaju propise o jednakoj zastupljenosti, te ono s kojim budžetima lideri, većinom muškarci, tih preduzeća raspolažu.

Ne smijemo zanemariti ni činjenicu da preduzeća koja su predmet analize, a na čijem čelu se nalaze žene, zbog prirode posla kojim se bave raspolažu znatno manjim budžetima nego što je to slučaj s preduzećima koja vode muškarci. Ta razlika se, naprimjer, može vidjeti kada je riječ o subvencijama namijenjenim kantonalnim javnim preduzećima. Tako subvencija za TVSA, preduzeće kojim upravlja žena, u 2021. godini iznosi 3.400.000 KM, dok subvencije za KJKP GRAS, preduzeće na čijem čelu je muškarac, iznosi 21.000.000 KM. Iz ovoga se može zaključiti da muškarci u KS odlučuju o raspodjeli i utrošku novčanih sredstava koja su znatno veća u odnosu na cifre kojima upravljaju žene.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Zatim, ako uzmemo u obzir dobijene rezultate možemo zaključiti i to da se u svima analiziranim preduzećima krši „Zakon o ravnopravnosti spolova BiH“. Za potrebe praćenja primjene ovog Zakona je u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH formirana Agencija za ravnopravnost spolova BiH, no njena nadležnost počinje i završava se na praćenju i analizi stanja, te sačinjavanju informacije, mišljenja i preporuke. Na entiteskim nivoima taj zadatak obavljaju Gender Centar FBiH i Gender centar RS. Istina je da su Zakonom propisane i određene sankcije, no od usvajanja Zakona do danas nije poznato da je izrečena neka sankcija, odnosno novčana kazna, posebno ne kada je riječ o polnoj zastupljenosti u upravljačkim tijelima javnih preduzeća. Ono što je, takođe, zanimljivo je da kategorija rodne ravnopravnosti nije obrađena u statutima, propisima, aktima i politikama analiziranih preduzeća, te se o upravljačkim tijelima govori samo u kontekstu broja članova/članica, potrebnih vještina i nivoa obrazovanja, te načina izbora i dužnosti. Polna ravnopravnost je i u tom segmentu u potpunosti zanemarena.

U BiH, prema popisu iz 2013. godine, ima 50,9% žena koje su, u odnosu na muškarce, u većem procentu visokoobrazovane. Naime, u biltenu „Žene i muškarci u BiH“⁶, koji je 2020. godine objavila Agencija za statistiku BiH, se, između ostalog, mogu pronaći podaci da je među zaposlenim stanovništvom u BiH 22,7% visokoobrazovanih žena u odnosu na 13,5% muškaraca, dok među nezaposlenim stanovništvom ima 17,8% visokoobrazovanih žena u odnosu na 10% muškaraca.

No, ove „brojčane prednosti“, kao što to možemo vidjeti u rezultatima istraživanja, nisu bile dovoljne da žene u zakonski propisanoj mjeri zauzmu rukovodeće pozicije u analiziranim javnim preduzećima na području KS, odnosno u jakim preduzećima na državnom i entitetskim nivoima.

Preporuke

- Sva analizirana preduzeća trebaju početi s praksom poštovanja „Zakona o ravnopravnosti spolova BiH“, te odrednice ovog Zakona uvrstiti u svoje statute, propise i politike;
- Rodnu ravnopravnost je moguće unaprijediti i kroz konkursne procedure u kojima može biti jasno definisano obavezna kvota od 40% manje zastupljenog spola u upravljačkim tijelima;
- Nadležne institucije trebaju intezivirati procese provjere javnih preduzeća, a u kontekstu polne ravnopravnosti, te povećati pritisak kako bi se ona unaprijedila;
- Raditi na promociji ovog Zakona, kako bi se kod ljudi povećala svijest o pravima, odnosno obavezama koje su njime propisane.

⁶ https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2020/FAM_00_2019_TB_0_BS.pdf

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Literatura

1. Alađuz, Dž, Golubović, D, Pajić, M, Šabić, A, Kurt, S. (2020): [Lokalni izbori u BiH 2020: Ženska strana politike sa muškim licem](#), Sarajevo: Fondacija INFOHOUSE;
2. Banjeglav, S. (2021): [–Olympe de Gouges: Deklaracija o pravima žena i građanki završni rad](#), Osijek: Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku;
3. Bašić, S. (2018): [Žene i siromaštvo u dokumentima Evropske unije i Bosne i Hercegovine](#), Banjaluka: Helsinški parlament građana Banjaluka;
4. Bećirović, A. (2021): [Budžet u vrijeme pandemije: Da li doprinosi unapređenju rodne ravnopravnosti ili predstavlja prepreku?](#), Sarajevo: UN Woman Bosnia and Herzegovina;
5. Dizdar, A. (2020): [Zastupljenost žena u upravljačkim strukturama javnih preduzeća u vlasništvu Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH](#), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar;
6. Čaušević, J, Bašić, S. (2020.): [Rodni jaz na tržištu rada](#), Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung;
7. Ćorović, R, Mijović, V, Popović, T. (2021): [Demografija i socijalne statistike: Registrirana nezaposlenost, avgust 2021. godine](#), Sarajevo: Agencija za statistiku BiH;
8. Eskić-Pihljak, A, Knežević, G, Ćorović, R. (2019): [Žene i muškarci u BiH](#), Sarajevo: Agencija za statistiku BiH;
9. Švicarska agencija za razvoj i saradnju, UNDP (2021): [Socijalna uključenost u Bosni i Hercegovini: Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2020. godinu](#), Sarajevo: Švicarska agencija za razvoj i saradnju, UNDP.

Poglavlje 3

Lutka s naslovne strane

Autorica: Senka Kurt

Poglavlje 3

Lutka s naslovne strane

Autorica: Senka Kurt

*Da li su mediji dio problema ili dio rješenja postizanja rodne ravnopravnosti u bosanskohercegovačkom političkom životu, jedno je od pitanja na koje je novinarka i analitičarka **Senka Kurt** odgovorila u analizi medijskog izvještavanja o političarkama tokom predizbornih kampanja. U mnogim slučajevima, piše Kurt, rodni stereotipi i seksistički stavovi još su prisutni u uredničkoj politici medija, a uredničke politike ne doprinose rušenju tradicionalnih, patrijarhalnih stavova i ustaljenih ideologija.*

Glavni fokus njenog istraživanja jeste koliko su, na koji način, kada i kako mediji tretirali žene u predizbornim predstavljajima i aktivnostima u periodu 2014. - 2020. u BiH, te koliko je prisutna stereotipizacija, ali i autostereotipizacija samih političarki tokom kampanja?

Tokom istraživanja Kurt je koristila kombinaciju kvantitativne i kvalitativne analize koja je obuhvatila analizu sadržaja, intervju s novinarima i urednicima i studije slučaja u periodu 2014. - 2020.

Bez obzira na činjenicu da je od rata u BiH prošlo više od 26 godina, te da smo već 21 godinu u 21. stoljeću, bosanskohercegovačko društvo smatra Kurt, još se teško odriče tradicionalnih stereotipa, ali i uloga i zadataka žene kao supruge i domaćice, prije svega. Njeno komparativno istraživanje pokazalo je jasno da je prisustvo političarki u medijima tokom izborne kampanje više izuzetak nego pravilo.

Uz poneki časn izuzetak, mediji su postupali diskriminatorno u pogledu promocije ženskih i muških kandidata na štetu žena, što samo potvrđuje već ustaljenu praksu odnosa medija prema političarkama u toku predizbornih kampanja i oslikava neizbalansiranu sliku različitosti života žena i njihovog doprinosa napretku društva i svijeta, te često oživljavanje stereotipne slike o životu i ulozi žena.

Političarke, kampanje i mediji

Žene u bivšoj Jugoslaviji dobile su pravo glasa još 1945. godine, a to je pravo po automatizmu preneseno i u samostalnu državu Bosnu i Hercegovinu. No, to ne znači da je sudjelovanje žena u javnom, naročito političkom životu ostvareno kako to nalažu Ustav i zakoni. Prema posljednjem Popisu stanovništva iz 2013. godine žene u BiH čine više od polovine građana BiH (51 posto), ali su u daleko manjem postotku prisutne u politici, javnosti i medijima.

Studija iz 2018. godine izrađena u okviru projekta „Žene na izborima u Bosni i Hercegovini,” koji finansira Vlada Švedske, a implementira Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u partnerstvu sa institucijama u BiH pod naslovom "Polazna studija o barijerama političkom učešću žena u BiH" detaljno je analizirala uzroke i posljedice nedovoljne zastupljenosti žena u političkom odlučivanju, odnosno njihovu podzastupljenost prema europskim i svjetskim prosjecima.

Ovo istraživanje pokazalo je da, u poređenju s kolegama, žene nailaze na brojne prepreke prilikom ulaska u politiku. Uz, isticanja tradicija, nepovjerenja, te rodni stereotipa općenito u društvu, ne samo u BiH, već i u zemljama Zapadnog Balkana, navodi se kako se rodni stereotipi ponavljaju u medijima i imaju negativan efekat na kandidatkinje.

Rodni stereotipi su važna determinanta za jednaku zastupljenost žena i muškaraca u politici. Vjerovanja i stavovi o muškosti i ženstvenosti dovode do toga da ljudi očekuju različite uloge muškaraca i žena i to se često prevodi u ono što feminističke teorije (Carol Pateman) definišu kao javna/privatna podjela. Vjerovanja, stavovi i rodne norme imaju tradicionalno propisane različite uloge u društvu za ova dva roda: muškarci su preuzeli uloge i odgovornosti u javnoj sferi kao što je politika, ekonomija, finansije i biznis, dok je ženama data centralna uloga u privatnoj sferi: dom i porodica. Bez ikakve sumnje mediji igraju značajnu ulogu u tome kako društvo percipira muškarce i žene i njihove

uloge u društvu. Ključna uloga medija na svakim izborima je da osiguraju da javnost ima dovoljno informacija o kandidatima/kinjama i političkim strankama kako bi mogli donijeti obrazložene odluke i izbor. Tokom izbornih kampanja mediji su dužni da daju jednak pristup svim kandidatima/kinjama i njihovim političkim stavovima i platformama, bez obzira na njihov rod te da ih tretiraju na isti način i nepristrasno.

Pravilnik o medijskoj zastupljenosti političkih subjekata od dana raspisivanja izbora do dana održavanja izbora izričito zabranjuje stereotipno predstavljanje žena i/ili muškaraca i definiše sankcije na osnovu regulatornih i samoregulatornih tijela, Regulatorne agencije za komunikacije BiH i Vijeća za štampu.

Prema određenim istraživanjima jedan od najrelevantnijih razloga za neglasanje za kandidatkinje u BiH je nepoznavanje kandidata/kinja, što implicira da političke stranke nisu podržale kampanju kandidatkinja niti su dale vidljivost njihovim razvojnim prioritetima za mjesne zajednice. Bez ikakve sumnje, mediji igraju značajnu ulogu u tome kako društvo percipira muškarce i žene i njihove uloge u društvu. Ključna uloga medija na svakim izborima je da osiguraju da javnost ima dovoljno informacija o kandidatima/kinjama i političkim strankama kako bi mogli donijeti obrazložene odluke i izbor. Tokom izbornih kampanja mediji su dužni da daju jednak pristup svim kandidatima/kinjama i njihovim političkim stavovima i platformama, bez obzira na njihov rod te da ih tretiraju na isti način i nepristrasno.

To je sve teorija. A u praksi?

Većina medija i dalje prenosi dominantne rodne stereotipe na žene na izborima i žene dobijaju manje pažnje nego muškarci. Političarke često dobiju pažnju u medijima kada su u pitanju njihov porodični život, privatne stvari, seks i izgled. Stalno se pravi značajna razlika u predstavljanju žena i muškaraca u medijima, a isti zaključak se može izvesti za žene i muškarce koji se kandiduju.

Evo kako to izgleda kad kompariramo izborne cikluse...

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Komparativno istraživanje rodne ravnopravnosti tokom predizbornih kampanja 2014-2020 u medijima

Godina 2014 - godina Željke Cvijanović

Tokom i nakon izborne kampanje 2014. godine. mediji su naglašenu pažnju dali muškim kandidatima u odnosu na žene, osim u slučaju Željke Cvijanović, kandidatkinje za Predsjedništvo BiH.

Tokom monitoringa 21 medija tokom izborne kampanje za Opće izbore 2014. godine, a kojeg su objavili BH novinari¹ od 12.09. do 10.10.2014. analizirano je ukupno 22.647 medijskih priloga/sadržaja, a nakon predizborne kampanje ukupno 12.183 medijska priloga/sadržaja.

Analiza je utvrdila da je broj izbornih sadržaja tokom predizborne kampanje rastao iz sedmice u sedmicu, te je bio praćen i većom zastupljenošću političarki. No, trend njihove veće zastupljenosti je daleko manji u odnosu na trend porasta izbornih sadržaja u medijima. U 21 analiziranih elektronskih, štampanih i on-line medija tokom cijelog perioda monitoringa objavljeno je **ukupno 7.840 izbornih sadržaja, među kojima je bilo 1.176 tekstova/priloga u kojima su bile zastupljene političarke, odnosno 15%.**

U predizbornom periodu, bilo je 5.656 tekstova/priloga koji su se odnosili na izbore (direktno i indirektno), a žene su bile prisutne u 813 tekstova/priloga tj. u 15,2 % slučajeva. U postizbornom periodu žene su bile zastupljene u 363 teksta/priloga ili 14,6% slučajeva s tim da je u zadnjoj sedmici monitoringa njihova prisutnost više nego prepolovljena.

¹ Istraživanje je dostupno na linku https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2014/11/izvjestaj_o_monitoringu_medija_-_opci_izbori_2014_web.pdf

Ova (pod)zastupljenost, konstatirano je, bila bi još veća da na izborima 2014. Željka Cvijanović nije bila kandidatkinja za članicu Predsjedništva iz reda srpskog naroda i iz vladajućeg SNSD-a. Od ukupno 813 tekstova/priloga u kojima se pominju političarke u predizbornom periodu, Željka Cvijanović se pominje u 50 % slučajeva. Ostale političarke su gotovo nevidljive, te kroz postojeće medijske i stranačke strukture realno i simbolički „poništene“.

No, konstatirano je da je kao prva žena - kandidatkinja za Predsjedništvo BiH Željka Cvijanović u medijima, a kroz riječi političkih konkurenata predstavljana kao „plavuša“, „klimoglavka“, „politički diletant“, što su mediji svakako koristili u senzacionalističke svrhe.

Zabrinjavajuće je da političarke u ovoj predizbornoj kampanji nisu dale niti jedan intervju za javne servise.

Primjer teksta iz novina "Oslobođenje"

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

U izvještaju Gender centra Vlade Republike Srpske - Opšti izbori 2014 - (Ne)vidljive žene² također je naglašena nesrazmjerna zastupljenost žena u medijskom predstavljanju tokom predizborne kampanje. Analizirani štampani mediji kao i portali su svoje tekstove i objave uglavnom bazirali na sadržaju koji su dobijali od političkih subjekata i njihovih izbornih štabova. Tako da je rezultat bila izrazito neravnomjerna medijska zastupljenost kandidatkinja u odnosu na kandidate za izborne političke funkcije, uzrokovana loše planiranom kampanjom političkih subjekata u smislu izjednačavanja prava kandidata i kandidatkinja na promociju unutar vlastite političke partije. Ovakav prikaz žena u toku kampanje se može smatrati indirektnom diskriminacijom i ima negativan efekat na prepoznatljivost žena kandidatkinja od strane glasačkog tijela, a posljedica je negativan izborni rezultat za žene kandidatkinje.

Godina 2016 – svega 10% kandidatkinja u medijima

Koalicija Pod lupom u svom „Finalnom izvještaju medija u predizbornoj kampanji za lokalne izbore 2016.“³ dokazala je da su, u odnosu na ukupan broj analiziranih sadržaja sa izbornom tematikom, kandidatkinje bile prisutne tek u 10,29% sadržaja (527 sadržaja od ukupno 5646). Unutar ovog broja, 96 sadržaja u kojima su bile prisutne kandidatkinje, predstavljali su činjenicu da je kandidatkinja predstavljena u pozitivnom kontekstu, a u 9 slučajeva je to predstavljeno u negativnom.

U odnosu na tip medija u kojima su predstavljane kandidatkinje, situacija izgleda ovako: kandidatkinje su bile prisutne u 129 priloga na javnim TV stanicama (16,66%; a u 645 priloga o izborima nisu prisutne), zatim u 12 priloga u privatnim TV stanicama (2,36%, dok u 495 priloga nisu prisutne), u 53 priče na javnim radio stanicama (što je 16,51%, dok u 268

² http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrs/Documents/Opsti%20izbori%202014%20NEvidljive%20zene_314577330.pdf

³ <http://www.pm.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/Finalni-izvjestaj-o-monitoringu-izvjestavanja-medija-u-predizbornoj-kampanji-Lokalni-izbori-2016-1.pdf>

priča nisu prisutne), u 1 priči na privatnom radiju (3,84%, u 25 priča nisu prisutne), u 154 priče u štampi (7,70%, a u 1844 sadržaja nisu prisutne), te u 178 priča na portalima (8,81%, dok u 1842 sadržaja nisu prisutne).

Javne radijske i televizijske stanice imale su, dakle, najveći udio žena kandidatkinja u svojim programima, iako ni tu on nije prelazio 17%.

Jedan od razloga za ovo svakako može biti općenito manji broj kandidatkinja u odnosu na kandidate, ali i činjenica da su kandidati mnogo više predstavljeni i od samih političkih stranaka. To ukazuje i na još jedan fenomen u odnosu mediji - politički subjekti tokom kampanje, a odnosi na činjenicu da mediji slijede agendu, odnosno pravila koja nameću politički subjekti, pa ako oni ne „nude“ medijima priče o svojim kandidatkinjama, odnosno ako one nisu visoko pozicionirane na listama (u ovom slučaju za pozicije načelnice) svakako su i manje prisutne u medijima.

Inače, na lokalnim izborima 2016. od 417 pretendenata na načelničko mjesto bilo je tek 26 žena. Nakon izbora RS je dobila 5, a FBiH jednu načelnicu.

Godina 2018 – godina kad je žena bila „veći muškarac“

Analiza medijskog izvještavanja za 2018. od strane UN Women-a pokazala je da je **od ukupno 2.119 vijesti, samo 64 njih je u fokusu imalo ženu**. U svim analiziranim dijelovima, samo tri žene su se pojavile kao političke komentatorice/ekspertice.

Dvije su kandidatkinje obilježile tu predizbornu kampanju. Dotadašnja premijerka RS Željka Cvijanović, koja se kandidirala (i pobijedila) u utrci za predsjednicu Republike Srpske. U vijestima, ona se obično pojavljivala uz stranačkog vođu, Milorada Dodika (SNSD), a medijska prisutnost Željke Cvijanović temeljila se na izvještavanjima sa stranačkih skupova, raznim saopštenjima za javnost i izvjesnim brojem događaja čiji su obim

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

i sadržaj veoma ciljani i kontrolisani (npr. pojavljivanje na prvom stranačkom posteru sa Dodikom).

U jednoj prilici mediji su izvijestili da je na mitingu SNSD-a Dodik izjavio: „Ja garantujem da je Željka veći Srbin od Govedarice (Vukota, protukandidat iz SDS-a) i da je u političkom smislu i veći muškarac od njega. On je baš ona ženska stvar“.

Imajući u vidu ovu i slične javne izjave, neobičan je podatak da tokom izborne kampanje 2018. godine niti jedna od zaprimljenih 6 žalbi Regulatornoj agenciji za komunikacije BiH nije se odnosila na član Pravilnika koji reguliše sankcije za stereotipno izvještavanje.

U Federaciji BiH medijska pažnja bila je usmjerena na Sebiju Izetbegović, kandidatkinju SDA i suprugu bivšeg člana Predsjedništva BiH. Mediji su se uglavnom bavili njenim menadžerskim greškama na funkciji direktorice Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu, te nepotizmom zbog njene kandidature. Njena prisutnost u javnosti nije bila manje intenzivna u protekle tri godine, što je primarno korišteno za napad na njenu stranku. Međutim, negativan publicitet njenih oponentata je išao njoj u korist. Ona je osvojila značajan broj glasova i izabrana je u Parlament FBiH.

Također, medijska pažnja je 2018. bila fokusirana na još dvije kandidatkinje iz Hercegovine. Jedan od dva regionalna medija, N1 je posebnu pažnju posvetio Diani Zeleniki, koja je bila jedina žena koja se kandidovala za Predsjedništvo BiH. Profil Diane Zelenike je inače bio gotovo nevidljiv i vrlo podređen onom što se naziva „hrvatskim pitanjem“, što je pažnju usmjerilo na njena dva glavna oponenta – Dragana Čovića i Željka Komšića.

Jedna od kandidatkinja SDP-a Lana Prlić našla se na udaru desničarskih medija iz Hercegovine, koji su ovoj kandidatkinji za Parlament FBiH između ostalog vrijeđali i njena nacionalna i vjerska osjećanja.⁴

⁴ Više u tekstu dostupnom na linku

www.poskok.info/er-velika-djela-nam-ucini-gospodin-preobrascenje-lane-prlic-u-zupi-uzasca-gospodova-novi-travnik

I nakon izbornog ciklusa 2018. može se konstatirati je da su mediji igrali važnu ulogu u jačanju rodnih stereotipa o ženama i muškarcima u politici, a što je također imalo utjecaja i na izborne rezultate.

Godina 2020 – godina nevidljivosti

Iako je pandemija koronavirusa izmijenila mnoge stranačke planove, otkazivani su javni skupovi, tribine, gostovanja u dvoranama, na stadionima, ni posljednja izborna kampanja, za Lokalne izbore 2020. godine nije donijela previše promjena kada je u pitanju odnos medija prema kandidatkinjama.

Prema podacima Fondacije INFOHOUSE kandidati i/ili kandidatkinje spomenuti su u kontekstu kampanje u analiziranom 391 članku. Od toga u 71% tekstova/objava kandidatkinja uopšte nije spomenuta – svoje mjesto su žene na listama pronašle samo u 28% objava! Podaci analize veoma su slični prethodnim koje je Fondacija INFOHOUSE objavila 2012., jedino uz iznimku citiranja – naime u većini objava kandidati/kinje uopšte nisu citirani, a i kad jesu to je u prilično jednakom obimu.

Lokalni izbori u BiH 2020 - gdje su žene?

Da li je kandidatkinja prisutna u štampi?

Nije bila prisutna

281
71.87%

Bila je prisutna

110
28.13%

Ko je češće citiran?

25
6.39%

24
6.14%

12
3.07%

Nije bilo citiranja
330
84.40%

Nije spomenuta ni jedna nezavisna kandidatkinja.

Najčešće citirana/spomenuta bh. političarka u ovom periodu nije uopšte kandidatkinja na izborima.

Rezultati obuhvataju analizu 5 štampanih medija, period od 16.10. do 30.10.2020. #INFOHOUSE #ŽENSKASTRANAPOLITIKE

interview

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Fotografija, kažu, vrijedi više od 1000 riječi. U analiziranim dnevnim novinama objavljene su 302 fotografije. Muškarci, kandidati dominiraju sa 53,45%, fotografije koje prikazuju i žene i muškarce su prisutne u 19,95% slučajeva, a same žene su na samo 15 fotografija – 3,84%.

Kandidatkinje su u dosta slučajeva bile izložene govoru mržnje pa čak i prijetnjama. To se posebno odnosi na situaciju u Mostaru, gdje su izbori održani prvi put nakon 12 godina. Tokom predizborne kampanje medijska pažnja bila je usmjerena na dvije članice Naše stranke - Irmu Baraliju i Bošku Čavar⁵. Na njihov račun politički protivnici odapinjali su mnoge medijske natpise čije primjere možemo vidjeti na slijedećim fotografijama (screenshotovima).⁶

⁵ <https://www.bljesak.info/vijesti/flash/Investitori-podijeli-prijavu-protiv-Boske-Cavar-saslusanje-u-petak/332248>

⁶ <https://avaz.ba/vijesti/bih/613878/zalihic-irmi-baraliji-se-stavlja-meta-na-celo>

Mediji su rado prenosili senzacionalističke naslove u kojima su vrijeđane kandidatkinje, a najdalje je otišao Nebojša Vukanović, zastupnik u Narodnoj skupštini RS, koji je na svom blogu grubo izvrijeđao predsjednicu Seljačke stranke i tadašnju poslanicu u NSRS Gordanu Vidović.⁷

Seksistički, mizogini, uvrijedljivi komentari, ali i naslovi u medijima pratili su kandidaturu mlade Tuzlanke Emine Jahić, koja je gotovo u svim medijskim pojavljivanjima pred-stavljena kao influencersica. Činjenica da je studentica međunarodnih financija stavljana je u drugi plan.

⁷ Blog dostupan na <http://nebojsavukanovic.info/vratolomije-i-podle-igre-seljancice-goce/>

⁸ <https://www.dnevno.ba/magazin/foto-biste-li-glasali-za-nju-mlada-bosanka-zeli-uci-u-gradsko-vijece-a-javnosti-je-poznatija-od-ranije-204356/>

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

No, mora se priznati da su ponekad i same kandidatkinje davale autogolove. Mediji su se danima bavili a društvene mreže gorjele zbog gorljivog nastupa predsjednice Pokreta demokratske akcije Banovići i federalne zastupnice Elzine Pirić na predizbornom skupu u korist stranačkog lidera.

OBRACANJE POSTALO VIRALNO
Elzina Pirić u zanosu: Sunce je usijalo u Banovićima kad je Mevla rodila Mirsada Kukića

Nalazi kvalitativne analize

Za potrebe ovog istraživanja urađeni su i intervjui sa novinarima i urednicima elektronskih i printanih medija, koji su pokazali su da su rodni stereotipi i seksistički stavovi u velikoj mjeri još prisutni i u uređivačkoj politici, te tako i u medijima.

„Ukoliko je neka žena i "isplivala" znala se okarakterizirati kao marioneta ili pak u službi nekoga ili nečega. Budući da radim na javnom mediju čiji rad prati i Regulatorna agencija za komunikacije (RAK), ne bih rekla da u Federalnoj TV bilo slučajeva seksizma, a izvještavanje o predizbornim kampanjama su jasno definirana i izbalansirana, prenosile su se samo činjenice bez komentiranja ili analiza“.⁹

Na pitanje zašto je manje kandidatkinja u medijima ova novinarke kaže: **„I u onim strankama u kojima ih je bilo činilo mi se da su na listama samo da bi se zadovoljila forma ili da bi se "nakupilo" ljudi. Kandidatkinje su zastupljene onoliko koliko ih stranka "gura" u kampanji. Iz svog iskustva, međutim, moram reći da žene u većini slučajeva odrade veći dio posla u kampanji kako bi muškim kolegama, pa i u nastupima u medijima, olakšale i prikazale ih u boljem svjetlu.“**¹⁰

Da postoji razlika u izvještavanju na entitetskim nivoima mišljenja je sugovornica koja dolazi iz jednog od uticajnih pisanih medija u Republici Srpskoj. Naime ona smatra da se u Republici Srpskoj **„po pitanju rodne ravnopravnost mnogo toga promijenilo u posljednjih nekoliko godina o čemu svjedoči i podatak da je predsjednica RS žena.“**¹¹ Njena ocjena za medijski tretman kandidatkinja tokom posljednje izborne kampanje (u rasponu od 1, najniža, do 5, najviša) je 4 i ta **„visoka ocjena pripada i kandidakinjama, koje su shvatile kako da na**

⁹ Iz razgovora sa dopisnicom Federalne TV (javni servis) iz Mostara Anitom Zovko

¹⁰ Ibid

¹¹ Iz razgovora sa glavnom i odgovornom urednicom Glasa Srpske Borjanom Radmanović Petrović

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

najbolji način dođu i do birača i medija, te i same izbjegavaju stereotipizaciju, jačaju svoju poziciju u partijama.“

Koliko je stereotipizacija naročito kroz fizički izgled i dalje dominantna forma u medijskom izvještavanju, potvrđuje još jedna ispitanica, ovaj put urednica magazina, koja smatra da je „...**dovoljno otvoriti bilo koje novine i pregledati portale, da se vidi jedan tekst u kojem se slavi poslovni uspjeh žene, a odmah nakon njega slijedi najmanje pet tekstova u kojima se slave isključivo njeni fizički atributi. Muškarci i žene i dalje se različito predstavljaju u medijima.(...) Može se primijetiti i da domaći mediji, većina njih, boluju od dječijih bolesti, a to je da u emisije i za mišljenja rado zovu i pitaju velike muške glave (po funkciji) i bistre o krupnim političkim temama čak i na lokalnim izborima, pa tako najmanje čujemo o planu poboljšanja kvaliteta života u lokalnoj zajednici, a najviše o temama visoke politike koje u tom času nisu relevantne.**“¹²

Za nedostatak medijske promocije ili pak njen nedovoljan kvalitet, smatra jedna od intervjuisanih novinarki, pomalo su krive i same žene: **„Medijska promocija žene ovisi o dvije stvari; na koju funkciju ona pretenduje i kakva je stranačka logistika iza nje. Bez logistike teži je put, ali nije nedostižan. Političarka mora biti glasna i imati dobre inicijative, kvalitetan program kojima će skrenuti pažnju medija na sebe. U tom ringu ne može se ponašati kao ikebana i očekivati da se neko za intervju sjeti nje samo zato što je žena. Voljela bih kada bi više naših političarki shvatilo i tako se ponašalo da ulazak u politiku znači akciju, a ne čekanje zaduženja od muških kolega, obično nadređenih.“**

Zaključak

Bez obzira na činjenicu da je od rata u BiH prošlo više od 26 godina, te da smo već 21 godinu u 21. stoljeću, bosanskohercegovačko društvo još se teško odriče tradicionalnih stereotipa, ali i uloga i zadataka žene kao supruge i domaćice, prije svega.

Prema medijskoj slici tokom izbora, stiče se utisak da su žene na izbornim listama samo radi zakonske kvote, a ne zato što je partija procijenila njihov kvalitet, mogućnosti i potencijale. U pogledu ostvarivanja građanskih i političkih prava žena u BiH i dalje je prisutna kontinuirana nejednakost, podzastupljenost žena i kršenje odredbi ZoRS u BiH.

U svim praćenim ciklusima 2014. – 2020. bilo da je riječ o lokalnim ili općim izborima, generalni rezultati različitih monitoringa medija ukazali su na izrazitu podzastupljenost političarki.

Može se zaključiti da su i medijske kuće prenosile isključivo izjave muških kandidata, bez obzira je li riječ o liderima partija ili tek o kandidatima na listama. Uz poneki časni izuzetak, mediji su postupali diskriminatorno u pogledu promocije ženskih i muških kandidata na štetu žena, što samo jasno potvrđuje već ustaljenu praksu odnosa medija prema političarkama u toku predizbornih kampanja i oslikava neizbalansiranu sliku različitosti života žena i njihovog doprinosa napretku društva i svijeta, te često oživljavanje stereotipne slike o životu i ulozi žena.

Može se izvući opšti zaključak da su kandidature najizloženijih žena imale šansu da zadobiju medijsku pažnju samo ako su se mogle povezati s glavnim aktuelnim temama, posebno ako su etno-nacionalističkog diskursa.

Političke stranke, očigledno, ne prepoznaju važnost i obvezu davanja prostora ženama, prije svega u vlastitim partijama, na izborima i ključnim mjestima odlučivanja, pa samim tim i u predizbornim medijskim kampanjama.

¹² Iz razgovora sa bivšom urednicom porodičnog magazina Azra Amelom Keserović Polić

Preporuke

- Obuke za liderke i žene u politici za shvatanje i korištenje pozitivnog potencijala društvenih medija i online alata za direktnu komunikaciju s biračkim tijelom;
- Obuka medija kako da prepoznaju rodne stereotipe i predrasude, te kako da ih izbjegnu u sopstvenom izvještavanju;
- Veći nadzor regulatornih tijela za medije nad sadržajem koji prenose a tiče se govora mržnje, uvrede i klevete, te rodne netrpeljivosti.

Poglavlje 4

Ko to tamo pjeva?

Autorica: Rubina Čengić

Poglavlje 4

Ko to tamo pjeva?

Autorica: Rubina Čengić

Posljednjih godina društvene mreže postaju sve prisutnije u životu gotovo svakog pojedinca/ke koji imaju pristup internetu i ponekad se stiče utisak da komunikacija na tim platformama praktično mijenja stvarni život, da “što nije objavljeno na društvenim mrežama kao da se nije ni desilo.” Pojedini analitičari društvenih odnosa ih opisuju kao „s sofisticirano leglo uvreda i stereotipa“ i govore o „pandemiji zlostavljanja.“ Kako je BiH dio svijeta, sve ovo se odnosi i na našu zemlju u kojoj se po nekim procjenama oko 50% stanovništva informiše isključivo na društvenim mrežama.

Društvene mreže dio su javnog prostora koji je, po definiciji, prostor koji po svojim osobinama i funkciji služi javnoj svrsi, omogućava socijalnu komunikaciju, pristupačan je i otvoren za sve.

Imajući ovo u vidu jasno je zašto je novinarka i istraživačica Rubina Čengić analizirala položaj pojedinki aktivnih u online svijetu - novinarki, aktivistica, analitičarki, intelektualki, a koje su posebno često mete napada.

Njena hipoteza je bila da je online javni prostor podjednako zatvoren i neravnopravan za žene kao što je to i politički, ekonomski i medijski. Čengić je istražila društvene mreže i sekcije komentara u medijima, izdvojila pojedince i pojedinke koji su posebno često mete napada - novinarke, aktivistice, analitičarke, intelektualke; razgovarala sa psiholozima, aktivistima, ekspertima za PR, ali i predstavnicima organizacija koje se bave ovim pitanjima.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Uvod

Sredinom 2021. godine je 200 istaknutih žena iz cijelog svijeta potpisalo otvoreno pismo u kojem osuđuje zlostavljanje na društvenim mrežama. Pismo je objavljeno na UN-ovom forumu za ravnopravnost generacija koji pokreće seriju poziva na djelovanje u cilju postizanja globalne rodne ravnopravnosti. Uz ovo je studija The Economist Intelligence Unit-a iz 2020. godine, urađena na uzorku od više od 4.000 odraslih žena, pokazala da je 38% žena u 51 zemlji imalo direktno iskustvo zastrašivanja na internetu s tim da je procenat rastao na 45% ako su žene iz generacije milenijalaca ili generacije Z, odnosno rođene poslije 1982. godine.

Prema procjenama Vijeća Evrope neke skupine žena su posebno na meti seksizma, posebno djevojke, političarke, novinarki i žene iz javnog života. Tako je, prema dostupnim podacima, 63% novinarki doživjelo verbalno zlostavljanje, 80% žena navodi da su se na poslu srele s „mansplainingom” i „maninterruptingom”, odnosno da su im muškarci pametovali i prekidali ih u govoru. Muškarci predstavljaju 75% izvora i tema vijesti u Europi (podatak se odnosi na zemlje članice OECD-a).

Taj seksizam, kao i drugi destruktivni narativi i ideologije je svoj prostor našao na društvenim mrežama koje su se pokazale kao zgodne za širenje lažnih vijesti i dezinformacija, pa tako i raznih stavova političara, aktivista, a samim tim i desničara, ekstremista, pa i terorističkih grupa i organizacija iz cijelog svijeta.

Brzim razvojem tehnologije i rastom broja korisnika društvenih mreža širi se, između ostalog, i nasilje nad ženama. Vlasnici društvenih mreža su svjesni ovog problema, no prema dostupnim

podacima, mnogi pokušaji ozbiljnijeg ograničavanja slobode objavljivanja sadržaja ili zabrana pristupa mrežama su završavali u debatama o kršenju prava na slobodu izražavanja.

U BiH već dugi niz godina imamo problem s nasiljem u javnom prostoru, na radnom mjestu, kroz mobing ili različite oblike diskriminacije, ali i u porodici gdje je to u najvećem broju slučajeva nasilje nad ženama. Pristupanje Istanbulskoj deklaraciji nije donijelo velike promjene – žrtva nasilja bude izmještena u sigurnu kući na maksimalno šest mjeseci nakon čega se vraća nasilniku, ako nema gdje drugo ...

Ovakvo ponašanje se s godinama samo prenijelo i na društvene mreže i u medije, posebno u sekcije komentara: uvrede, omalovažavanje, seksističke primjedbe, mizogine komentare, govor mržnje, pa čak i huškanje, ali i zamjene teza, lažne vijesti.

Najveći broj prijavljenih i evidentiranih slučajeva nasilja na internetu u BiH su zabilježeni na društvenoj mreži Facebook, ali je veliki broj zabilježenih slučajeva prijetnji i uznemiravanja preko sms poruka. Zakoni koji prepoznaju i tretiraju psihičko, fizičko i seksualno nasilje ne poznaju nasilje na internetu kao takvo i tu su donekle državni organi ograničeni u svome djelovanju. S druge strane to daje prostora nasilniku da i na ovaj način ispolji svoje nasilničko ponašanje, a da za to ne snosi posljedice. Bosna i Hercegovina još uvijek nije ratifikovala konvencije koje se bave nasiljem na internetu niti je u svoje zakone unijela odredbe koje bi na adekvatan način tretirale ovu vrlo aktuelnu problematiku.

Upozoravaju i da je prisutna stereotipizacija nasilnika koji se podrazumijevaju kao neobrazovane osobe, alkoholičari, ovisnici, pripadnici najnižih slojeva društva što je daleko od istine. Sve ovo doprinosi dodatnoj izloženosti žena nasilju, ali i tome da se osjećaju žrtvama, ugroženim i neravnopravnim članicama društva.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Kvalitativno istraživanje rodno zasnovanog nasilja na bh. društvenim mrežama

Posmatrani period istraživanja društvenih mreža u BiH je 2018 - 2021. godina. Krajem 2018. godine održani su izbori i to je bio početak jednog, uslovno uzeto, novog društvenog i političkog ciklusa u BiH, a uz to 2019. godina nije još uvijek bila opterećena atmosferom koja je prati pojavu korona-virusa i pandemije.

Cilj ovog istraživanja je bio da prikaže online nasilje u svojoj njegovoj maštovitosti i razornosti; da pokuša da otkrije njegove uzroke i kreatore, dekonstruiše pozadinu, te ukaže na posljedice i pokuša da predloži moguće oblike suprotstavljanja. Nalazi do kojih je došla naša analiza pokazuju da su najčešće mete napada: žene koje otvoreno govore šta misle, koje imaju želju da mijenjaju narative i ambijent; žene čije se mišljenje ne podudara sa stavovima koje vladajuće politike nastoje nametnuti kao dominantne i jedine vrijedne, one koje ukazuju na korupciju.

Brojni su primjeri online napada na žene, prepoznate u javnosti kao novinarke, analitičarke, aktivistice, političarke... a pred vama su preslike samo nekih od najeklatantnijih, preuzetih sa Facebook i Twitter profila, kao i portala.

Martina Mlinarević Sopta,

novinarka i književnica, te ambasadorica BiH u Češkoj, je dobila niz uvredljivih poruka nakon što je na naslovnici magazina Gracija objavljena fotografija na kojoj je bez gornjeg dijela odjeće poslije operacije raka dojke i nakon statusa na društvenim mrežama u kojima je opisivala stanje u bolnici Južni logor u kojoj je operisana. Uvrede su se odnosile najviše na njen politički angažman koji je ocjenjen kao „protuhrvatski.“

Danijel Martinovic

Kako pravo govoris protiv hrvatskog naroda mogla bi ostati i bez druge sise, idi blati u ceskoj hrvatski narod.

18 h Sviđa mi se Odgovori Više

Mario Suton

Ovo bi moglo izgledati malo grubo, pošto vidim da je većina komentara ljepseg spola, ali moram..

Zna li ova alapača što sebe književnicom naziva da Česi vole žene sa vecim poprsjem? Di je se ona onda jadna zaputila sa jednom? I unaprijed se ispricavam zenama sa karcinomom dojke da me ne shvate pogresno. Ali ova u Češkoj nema nikakve šanse.. 😊 😊 😊

Ljubo Novalić

Krepaj droljooooo dao Bog i da ti dica krepaju od raka govno Balisko idi Komsicu popisu kurcinu

44 min Sviđa mi se Odgovori Više

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Lejla Turčilo,

profesorica na Fakultetu političkih nauka Sarajevo, je nakon što je više puta upozorila na neprihvatljive prakse na fakultetu, označena na nekoliko portala kao „negatorica genocida“, izdajica i profesorica koja radi mobing nad studentima (npr. portal sejl.org i bosnjaci.net).

Ivana Marić,

politička analitičarka je dobila niz uvredljivih poruka nakon što je na Facebook-u objavila status u kom je pitala ko i na osnovu kojih kriterija određuje kada će sarajevska Vijećnica biti osvjetljena na simboličan način u skladu s nekim aktuelnim događajima ili događanjima u zemlji i svijetu. Njene postove na društvenim mrežama često prate komentari koji sadrže uvrede ili zamjene teza.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Dragana Rajić,

novinarka RTV FBiH je bila meta portala deblokada.com koji je, bez zadovoljavanja osnovnih profesionalnih standarda, propitivao njene zaposlenje u tom javnom servisu jer je „njen otac bio pripadnik Vojske RS i ako je posthumno odlikovan“.

Nejra Latić Hulusić,

režiserka, je dobila niz komentara nakon što je na društvenim mrežama objavila da joj je zabranjeno da se u burkinuiju kupa na slanim jezerima u Tuzli iako joj je na ulazu rečeno da je to dozvoljeno.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Dušanka Majkić,

dugogodišnja zastupnica i delegatkinja u Parlamentu BiH je često meta uvreda.

Tanja Topić,

analitičarka iz Banjaluke je bila meta napada člana Predsjedništva BiH Milorada Dodika, koji je optužio da je strani agent.

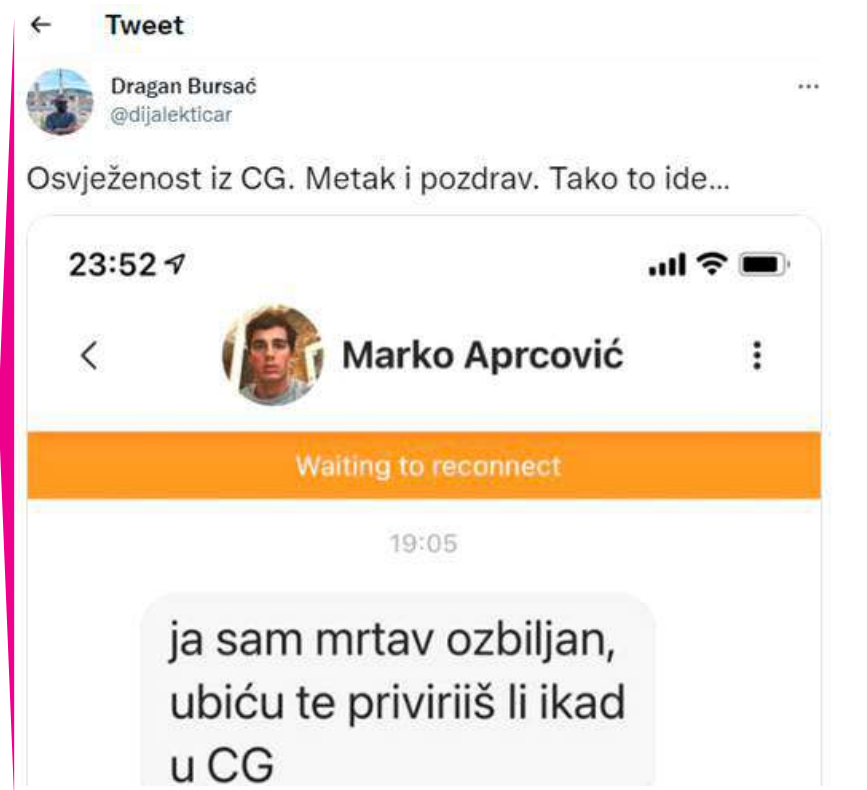

https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/201057/ovo_je_presedan_rtrs_objavio_povukao_dodikove_optuzbe_upucene_tanji_topic_da_je_njemacki_spijun.html

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Napada nisu bile pošteđene ni **Jelena Trivić, zastupnica PDP-a u Narodnoj Skupštini RS-a, Željka Cvijanović, predsjednica RS-a, Sanja Vulić, zastupnica u NSRS.** Ni **Irma Baralija, Boška Čavar, Lana Prlić,** veoma poznate i angažovane političarke iz Hercegovine kao ni mnoge druge žene u javnom prostoru poput novinarki **Sanele Prašović, Arijane Saračević Helać** itd.

Istine radi, moramo napomenuti i da su napadi na muškarce također česti i surovi, puni mržnje. Od mnogih koje smo istražili izdvajamo slučaj **Dragana Bursaća,** novinara, koji iznimno redovno dobiva prijetnje smrću zbog svojih tekstova.

Priroda napada

Iz priloženih primjera je lako zaključiti da su napadi na žene neargumentovani i fokusirani većinom na simbole ženstvenosti koji se omalovažavaju. Izuzetak je slučaj profesorice Lejle Turčilo koja je u medijskim istupima ocijenila da su napadi povezani sa njenim otkrićem potencijalnih koruptivnih radnji na fakultetu.

Lako je uočiti na ataci na muškarce nemaju često taj "fizički aspekt" – rijetko dobijaju komentare da su ružni, neplodni, seksualno nefunkcionalni. Većinom su to prijetnje batinama ili smrću što ukazuje na to da "napadač" svoju mušku žrtvu smatra opasnom.

Tokom istraživanja obavili smo i niz razgovora sa psiholozima, pravnicima... pitali smo ih šta znači sve ovo što se nalazi na društvenim mrežama i u sekcijama komentara na portalima?

Da muškarci mrze žene? Da i muškarci i žene mrze žene? Da ih se plaše?

"To znači da se s njima (misli se na žene, op.a) treba što je moguće brutalnije obračunavati. Najčešće im komentarišu fizički izgled, oblačenje i porodični život, onda slijede seksualne aluzije, a vrlo često se lapsusi žena stavljaju u prvi plan. Čini mi se da se ženama manje dopušta da griješe i svaka njihova greška se mnogo više potencira, nego što je to slučaj kod muškaraca. Ono što je meni interesantno da te komentare ne ostavljaju samo muškarci, već i žene od kojih bi možda očekivali razumijevanje i solidarnost prema političarkama."¹

Osim porasta online napada na žene, u posljednje vrijeme je primjećen i porast razumjevanja za napade na žene, tvrdi jedna od naših sugovornica:

„Razlozi zašto se to dešava su od PTSP-ja, socijalne isključenosti uslijed koje tastatura postane jedina zanimacija/aktivnost (a

¹ Iz razgovora sa psihologom Srđanom Puhalom

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

nekome i terapija), do toga da svaki napad ili klik nekome donosi dnevnicu. Tu prvenstveno mislim na stranačke botove. Kultura dijaloga i predrasude koje su vrlo prisutne u našem društvu ogledaju se također u komentarima: kurva, dobila poziciju preko kreveta, frustrirana, majka/nemajka, nema prečeg posla nego da se bavi javnim poslom što je valjda suprotno nametnutom stereotipu društveno prihvatljive rodne uloge, te dženderuša, klimakteruša, domaćica kojoj je u kući dosadno i slično.”²

Da li je moguće sankcionisati govor mržnje i rodnu netrpeljivost?

Pravnici bh. organizacije „Oštra nula“ upozoravaju da žena ili djevojka koja dobija prijetnje, uvrede ili ucjene od strane nasilnika na nekoj od društvenih platformi neće dobiti zaštitu nadležnih organa, bez obzira koliko ozbiljna uznemiravanja, prijetnje i uvrede bile, bez obzira na nelagodu i strah žrtve koje su izazvane tim aktivnostima. Naglašavaju da žrtve ovog oblika nasilja ne nailaze na razumijevanje i podršku od svojih porodica i društva.

Ukazuju na istraživanja nevladinih organizacija koje su vodile evidencije o nasilju na internetu i zabilježile poražavajuće statistike kada su u pitanju reakcije nadležnih organa kao što su policija i tužilaštvo – oni su uglavnom nezainteresovano i nemarno postupali u slučaju prijave ovog oblika nasilja, a nerijetko se dešavalo da nasilnik zaista svoje prijetnje sprovede u djelo.

Procesuirati mržnju sa društvenih mreža u svim slučajevima nije moguće procesuirati kao kriminal, mišljenja je jedna od sugovornica:

„Radikalne slučajeve svakako trebali procesuirati, a ostale bi trebalo isključivati iz javnih prostora, ne dati im pristup platformama jer je internet uzavrela refleksija analognog javnog prostora.“

²Iz razgovora sa aktivisticom i supokretačicom Ženskog marša, bivšom političarkom Majom Gasal Vražlicom

Za utjehu onima koji priželjkuju kazne treba kazati da se nešto pomjera u pozitivnom smjeru.

Centralna izborna komisija BiH je sa 1500 KM kaznila koaliciju DF/GS, a njihovu kandidatkinju za načelnicu opštine Novo Sarajevo Adnu Pandžić sa 3000 KM jer je na svom Facebook-profilu objavila status u kojem je Bh. povorku ponosa nazvala “povorkom stida” i naglasila da se konačno i definitivno protivi prihvaćanju LGBTIQ osoba, te da se te osobe ne mogu svrstati u normalan obrazac ponašanja³ Krajem oktobra 2021. je na četiri mjeseca uslovno osuđen i jedan od muškaraca koji su prijetili Bursaću.⁴

Kako su novinari/ke posebno izloženi napadima, moramo se dotaći i njihovog položaja.

U Udruženju BH novinari i Liniji za pomoć novinarima prikupljaju podatke o napadima na novinare/ke i vode zasebnu evidenciju rodno-zasnovanog nasilja.

“Od početka 2019. do 1. novembra 2021. godine Linija za pomoć novinarima/BHN je zabilježila 46 slučajeva rodnozasnovanog nasilja i napada na novinarku. Više od 53% napada su online napadi, ali samo dvije trećine novinarki prijavi nasilje menadžmentu svojih preduzeća. U posljednje tri godine preko 40% novinara/ki su bili izloženi napadima ili prijetnjama, a 75% njih je to doživjelo od nekog političara ili nositelja javnih funkcija”, izvjestili su BHN I LZPN.

U 2021. godini posebno ističu napade na novinarku i političku analitičarku iz Banje Luke Tanju Topić koju je član Predsjedništva BiH Milorada Dodika nazvao „dokazanim kvislingom“ i “agenticom njemačkih obavještajnih struktura”:

“Obratili smo se Agenciji za ravnopravnost spolova BiH koji nisu osigurali podršku ovom procesu niti pokrenuli postupak utvrđivanja povrede Zakona o ravnopravnosti spolova BiH pod obrazloženjem da ne mogu razmatrati isti

³ Više na linku <https://lgbti.ba/zbog-govora-mrznje-koalicija-df-gs-i-kandidatkinja-za-nacelnicu-kaznjeni-po-prijavi-oo-bh-povorka-ponosa/>.

⁴ Više na linku <https://safejournalists.net/muskarac-koji-je-prijetio-bursacu-i-sukovicu-osuden-na-cetiri-mjeseca-uslovno/?lang=bs>

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

zahtjev koji se već razmatra pred drugim pravosudnim organom ili Institucijom Ombudsmana za ljudska prava BiH. Mišljenja smo da su to odvojeni postupci koji ne bi trebali biti opstrukcija za razmatranje povrede Zakona o ravnopravnosti spolova BiH. Postupak napada na Tanju Topić vodi se još uvijek pred Institucijom Ombudsmana BiH, a LZPN je osigurala advokatsku podršku po tužbi za klevetu protiv Milorada Dodika.”

No, BHN i LZPN u 2021. godini bilježe i presude u korist novinarki: po napadu iz 2019. godine na novinarku Milkicu Milojević izrečena je novčana kazna od 700 KM, govor mržnje u online prostoru usmjeren na Martinu Mlinarević Sopta je sankcionisan sa 3 mjeseca uvjetne kazne, a službenik Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH koji je prijetio novinarki Zinaidi Đelilović je kažnjen umanjnjem plate za 10% .

Kako kaže jedna od sugovornica: **“Napadi se dešavaju jer se žele ušutkati ženski glasovi, osobito žena koje obnašaju poslove od javnog interesa, a onda posebice novinarku. U napadima koji su sve brojniji, osobito putem društvenih mreža (Facebook, Instagram, Twitter, portali i društvene mreže...) atakuje se na žensko tijelo, ugrožava dostojanstvo, obezvređuje profesionalni angažman, a sve s ciljem da se novinarku uplaše, degradiraju i u konačnici prestanu baviti svojim poslom. Važno je naglasiti da ti napadi, ukoliko dolaze od muškaraca političkih zvaničnika, nositelja javne vlasti, direktora preduzeća, pravosudnih funkcija i slično, uvijek imaju prvo ličnu dimenziju, pa tek onda napad na profesiju. Sistemska reakcija na napad na ženu je da je žrtva, nekako, slaba, nježniji spol i da treba zaštitu, dok se napad na muškarca posmatra kao napad na profesionalca koji treba zaštitu sistema s ciljem sankcionisanja napada na profesionalni dignitet. Nerijetko se dešava da ženu pitaju šta je radila na mjestu gdje je doživjela napad, da nije njezino da se mijesha ili da je dobila šta je tražila. Dakle, startne pozicije zaštite žena i muškaraca nikada nisu iste.”**⁵

Zaključak

Desničarska politika koja je dominantna u javnom prostoru u BiH ne želi žene u javnom prostoru. Političkim igrama i zloupotrebama zakona i procedura suzila je prostor u kom mogu djelovati i kao privid slobode ženama su ostali internet i društvene mreže, pa se tamo otvorilo nasilje kojim se žene nastoje ušutkati. Takav pristup kod posmatrača stvara percepciju o nesposobnosti žena usljed čega nisu dobrodošle u javnom životu i vodi ka stvarnom uklanjanju ili eliminisanju žena s javne scene i nepostojanju polne ravnopravnosti u društvu u kom žene kao ugroženi pol čine blizu 51% stanovništva.

Ovo je jedini način da se objasni kako je bosanskohercegovačko društvo došlo do toga da član Predsjedništva BiH zastupnici u parlamentu prijeti da će joj oduzeti diplomu ili uglednu analitičarku optužni da je špijun strane zemlje, a da izvjesni posjetilac društvenih mreža uglednoj novinarki i književnici poželi da joj djeca umru od raka jer mu se ne sviđaju njeni politički stavovi i opisi bolnice u kojoj je provela nekoliko sedmica.

Čini se da jedan dio bh. društva od žena očekuje da se ponašaju kao kunići u romanu Fazila Iskandera “Pitoni i kunići” ili djeca u Pixar-ovom filmu “Čudovišta iz ormara”: šute, bježe, sklanjaju se, nikog ne gledaju u oči i budu uplašene, a ako se neka drzne da se ponaša drugačije od očekivanja – nastaje kaos misleći da će ih tako uplašiti i ušutkati. Koliko god taj dio društva i broj tih individua bio veliki ili ne, takav odnos prema ženama se mora mijenjati, kroz vaspitanje, potom kroz obrazovanje, ali i nametanje novih društvenih normi i kriterija u čemu bi trebali prednjačiti mediji, ali i odgovorna politika koje za sada u BiH - nema.

⁵ Iz razgovora sa pravnicom u Liniji za pomoć novinarima i BH novinarima Vildanom Džekman

Preporuke

- Intenzivan rad s novinarima/kama u cilju objektivnog prikazivanja žena u medijima;
- Organizacije civilnog društva kao i tijela za regulaciju medija trebaju nadzirati obaveze koje su preuzele političke stranke u smislu rodne ravnopravnosti, te izvještavati o napretku (ili nedostatku istog) u toku izbornog procesa, naročito pri podjeli mandata;
- Obuke za liderke i žene u politici / aktivizmu trebaju obuhvatiti potencijal upotrebe i zloupotrebe društvenih medija i online alata za direktnu komunikaciju, te kako reagovati na govor mržnje i negativne kampanje.

Popis literature:

Azra Berbić:

Internet nasilje nad ženama

(<https://ostranula.org/internet-nasilje-nad-zenama/>)

Mega Mohan:

Društvene mreže i žene: Na internetu postoji pandemiji zlostavljanja (bbc.com)

Ivan Trajković:

Kako su desničari dobili svoje mjesto na društvenim mrežama (<https://balkans.aljazeera.net/>)

CESID: Građani i mediji: konzumacija, navike i medijska pismenost

(<http://www.cesid.rs/wp-content/uploads/2020/09/Gra%C4%91ani-i-mediji-konzumacija-navike-i-medijska-pismenost-I-ciklus.pdf>)

Zaključak

Zaključak

Sve predhodne analize su pokazale da na političkoj, ekonomskoj i medijskoj sceni posljednjih dvadeset godina žene ne mogu da probiju prag od 20-tak % zastupljenosti iako im je zakonom i svim evropskim konvencijama zagarantovana jednakost, koja u BiH, ironično ali istinito, iznosi 40%. BiH koja se bori za članstvo u Evropskoj uniji ni jednu trunku svog napora ne čini za postizanje rodne ravnopravnosti, osim u dijelu donošenja pravnog okvira kojeg potom ne poštuje. Stoga kako se iznenaditi kad naša analiza pokaže da:

- Predsjedništvo BiH nikad nije imalo ženu kao članicu predsjedništva.
- Vijeće ministara, koje čine predsjedavajući i devet ministara u posljednja dva mandata ima samo po 2 žene – ministrice.
- Od Dejtonskog mirovnog sporazuma do danas žena nikada nije bila na čelu Vijeća ministara BiH ili Vlade FBiH.

Više od 60% političarki u BiH u jednom trenutku je doživjela nasilje!

Ekonomsko osnaživanje žena je i dalje samo slovo na papiru. Javna preduzeća su subjekti koja mnogi vide kao jedinu stabilnu ekonomsku tačku, kičmu privrede. Istraživanje upravljačke strukture javnih preduzeća najbogatijeg kantona u BiH, Kantona Sarajevo, čiji je budžet za 2020. iznosio skoro milijardu KM pokazuje da žene vrše funkciju direktorica u samo četiri od 14 preduzeća, a u nadzornim odborima ih je svega sedam žena od ukupno 42 člana. U upravljačkim tijelima (uprava, nadzorni odbor i skupština) 14 analiziranih preduzeća ima svega 25% žena. Ne smijemo zanemariti ni činjenicu da preduzeća koja su predmet analize, a na čijem čelu se nalaze žene, zbog prirode posla kojim se bave raspolažu znatno manjim budžetima nego što je to slučaj s preduzećima koja vode muškarci.

Ta razlika se, naprimjer, može vidjeti kada je riječ o subvencijama namijenjenim kantonalnim javnim preduzećima. Tako subvencija za TVSA, preduzeće kojim upravlja žena, u 2021. godini iznosi 3.400.000 KM, dok subvencije za KJKP GRAS, preduzeće na čijem čelu je muškarac, iznosi 21.000.000 KM. Iz ovoga se može zaključiti da muškarci u KS odlučuju o raspodjeli i utrošku novčanih sredstava koja su znatno veća u odnosu na cifre kojima upravljaju žene.

Medijska slika žena u javnom prostoru apsolutno odslikava njihovu trenutnu vrijednost za donosioce odluka (a to su naravno politički lideri i njihovi povjerenici, koji u potpunosti određuju političku i ekonomsku situaciju u državi, umjesto za to izabrani predstavnici naroda). Ta vrijednost je iznimno mala. Žene dobijaju skroman medijski prostor tokom i nakon kampanje, većinom kroz sliku a manje kroz riječi i poruke. Postoje javni servisi koji u toku jednog izbornog ciklusa nisu pozvali niti jednu političarku da govori, a što im je i zakonska i moralna obaveza. Od izbora do izbora slika u medijima rijetko se kreće preko 20-30% prisutnosti žena, većinom je to od 10 do 20% zastupljenosti. Kreiran je još jedan fenomen u odnosu mediji - politički subjekti tokom kampanje, a odnosi na činjenicu da mediji slijede agendu, odnosno pravila koja nameću politički subjekti, pa ako oni ne „nude“ medijima priče o svojim kandidatkinjama, odnosno ako one nisu visoko pozicionirane na listama svakako su i manje prisutne u medijima.

Na društvenim mrežama u BiH vrijede još uvijek pravila „Divljeg zapada“ – ko je najbrži revolveraš, ko je ubio najviše ljudi... taj vlada.

Ako se nekad i desi presuda u korist oštećene žene ona je iznimno simboličke prirode. Povodom napada na društvenim mrežama iz 2019. godine na novinarku Milkicu Milojević izrečena je novčana kazna od 700 KM. Govor mržnje u online prostoru usmjeren na Martinu Mlinarević Sopta je sankcionisan sa 3 mjeseca uvjetne kazne, a službenik Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH koji je prijetio novinarki Zinaidi Đelilović je kažnjen umanjnjem plate za svega 10%. Većina napada niti je sankcionisana, niti uklonjena sa portala ili komentara.

ŽENA U JAVNOM PROSTORU BIH

Važan korak u borbi za jednakost koji moramo poduzeti čim prije jeste spoznaja o nevidljivosti žena, neprisustvo njihovih prava, odsustvo mogućnosti i učešća u javnom i privatnom životu. Čitajući poredak stvari, javni prostor je jasno označen kao muški, dok je prostor privatnog ženski. Ova umjetna podjela je institucionalizirala mnoge oblike dalje nejednakosti, stoga bitka za otvaranje javnog prostora mora i dalje da traje.

 infohouse

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
SARAJEVO